

Pravice porodnice

Pravice nosečnice, porodnice, matere novorojenčka v porodnišnici

dr. Zalka Drglin in Irena Šimnovec

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

Pravice porodnice. Pravice nosečnice, porodnice, matere novorojenčka v porodnišnici
Avtorici: dr. Zalka Drglin in Irena Šimnovec

Ilustracije: Tajda Pavletič
Fotografije: iStock.com
Oblikovanje: Boštjan Pavletič
Založnik: Združenje Naravni začetki
Elektronska različica je dostopna na: <https://praviceporodnice.org/>
Elektronski datotečni format: pdf
Kraj izida: Ljubljana
Leto izida: 2022

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 116706563
ISBN 978-961-95882-1-5 (PDF)

Gradivo ni lektorirano.
Stik z avtoricama: info@mamazofa.org
Spletna stran Združenje Naravni začetki
www.mamazofa.org
Naslov: Zaloška cesta 54, 1000 Ljubljana
fb Združenje Naravni začetki
fb Pravice porodnice

Podprto s sredstvi Programa ACF v Sloveniji 2014–2021.

Dokument Pravice porodnice je nastal v okviru projekta »Pravica je (tudi) ženskega spola!«

Avtorici besedila: dr. Zalka Drglin in Irena Šimnovec
Copyright © 2022 Združenje Naravni začetki. Vse pravice pridržane.

Uporaba in širjenje tega dokumenta za nepridobitne namene je zaželeno;
v vsakem primeru je obvezno navesti vir in avtorstvo.

Pravice porodnice

Pravice nosečnice, porodnice, matere novorojenčka v porodnišnici

dr. Zalka Drglin in Irena Šimnovec

Vsebina

Komu namenimo Pravice porodnice	4
Kako brati Pravice porodnice	5
Pravice porodnice	7
Uresničevanje pravic porodnice	44
Na čem temeljijo Pravice porodnice?	46
Organizacije, ki se še posebej posvečajo pravicam porodnice	47
O pravicah porodnic, preprečevanju nasilja in neprimernih praks v obporodni oskrbi ter o spoštljivi obporodni skrbi pišejo med drugim	47
Pojasnila o besedišču in konceptih	50
Slovarček in kratice	54
Zakaj pravzaprav Pravice porodnice?	59

Komu namenjam Pravice porodnice

- (1) Pravice porodnice namenjam vam, nosečnica, in vašemu partnerju, bodočemu očetu. Želimo vas informirati o vaših pravicah pri porodu in podpreti pri njihovem uresničevanju.
- (2) Pravice porodnice namenjam vam, zdravstveni strokovnjak. Želimo, da prisluhnete porodicam (staršem) in jim omogočite uresničevanje njihovih pravic.
- (3) Pravice porodnice namenjam vam, oblikovalci zdravstvenih politik in odločevalci, da bi podprli polno uresničevanje pravic in jih varovali. S tem boste prispevali h kratkoročnemu in dolgoročnemu zdravju novorojenčkov (otrok), mater, očetov in družin ter njihovi dobrobiti.

Kako brati Pravice porodnice

V Pravicah porodnice berete o različnih pravicah porodnice v porodnišnici.

- V porodnišnico prihajate, da bi s strokovno podporo in pomočjo rodili svojega otroka.
- Temeljni pogoj za dobro obporodno skrb je sodelovanje med vami, porodnico, in zdravstvenimi strokovnjaki.
- Skupen cilj vseh sodelujočih je varna in učinkovita oskrba vas, porodnice, in otroka.
- Nekatere pravice – smiselno prilagojene – veljajo tudi za zdravstvene obravnave v nosečnosti.
- Kjer je primerno, vključujemo tudi pravice otroka, očeta, staršev. Tudi če ni posebej navedeno, jih je mogoče smiselno uporabljati tudi z vidika pravic otroka in očeta, staršev, pomembnega drugega. *V bodoče bi bilo dobro te pravice eksplicitno zapisati.*

Pravice porodnice

- **so neodtujljive**, kar pomeni, da vam brezpogojno pripadajo same po sebi, samo zato, ker ste. Ne izgubite jih, ker ste noseči. Ne izgubite jih, ko vstopite v bolnišnico. Ne izgubite jih, ker rojevate. Nasploh velja, da so naše pravice omejene tudi s pravicami drugih.
- **temeljijo na ustavi, zakonih, mednarodnih resolucijah in priporočilih.** Pogosto se sklicujemo na Zakon o pacientovih pravicah, v nadaljevanju uporabljamo tudi okrajšavo ZPacP.
- **Nekatere predstavljene pravice** v praksi (še) niso vedno tudi zagotovljene. To pomeni, da si je uresničitev nekaterih pravic treba še aktivno prizadevati. Za uresničitev nekaterih pravic pa še niso zagotovljeni ustrezni pogoji. *Te pravice in naše predloge smo posebej označili.*

Le v posebej določenih primerih je uresničevanje vaših pravic omejeno, na primer, če se niste sposobni odločati o sebi ali izraziti svoje volje (lahko se opravi nujna medicinska pomoč brez vaše privolitve, kar je navedeno v ZPacP, člen 28).

Otroku človekove pravice pripadajo z rojstvom. Novorojenček je še zelo mlad, a to ne pomeni, da je manj vreden in nima pravic. Kakovostna obporodna oskrba ženske je pomembna tudi z vidika kakovostne skrbi za plod in otroka.

V osrednjem delu predstavljamo dvanajst vodilnih tematik s posameznimi pravicami.

V porodnišnici, kjer spoštujejo vaše pravice, se uresničuje **12 postavk**, ki vključujejo **33 pravic**.

a) Predstavljena pravica, razlaga, utemeljitev

Najprej predstavljamo pravico, jo na kratko razložimo in utemeljimo. Opisujemo, kaj pomeni uresničitev pravice.

b) Ilustracije, primeri in predlogi

Sledi konkretnjša ilustracija, kaj posamezna pravica pomeni, predstavljamo primere njenega uresničevanja ali kršitev.

V zdravstvenem sistemu prihaja tudi do kršitev pravic porodnice. Da bi ilustrirali, kaj pomeni posamezna pravica, ponekod navajamo tudi negativne primere. Vse ilustracije in primeri, ki so navedeni, so iz naše študije Za sočutno ter ženski in otroku naklonjeno strokovno utemeljeno obporodno skrb in naših arhivov porodnih pričevanj, ki smo jih prejeli v letih našega delovanja. Ilustracije ne kažejo splošne, običajne podobe porodne pomoči, ne gre za prevladujočo značilnost. Nikakor ne trdimo, da so vse ženske med porodom deležne neprimerne skrbi.

Natančni razlagi posameznih pravic sledi napotek za uresničevanje pravic, pojasnilo, na čem temeljijo, seznam organizacij in združenj, ki se tej tematiki še posebej posvečajo.

V pomoč vam bodo razlage besedišča in nekaterih konceptov in slovarček.

V zadnjem poglavju pokažemo, kako so Pravice porodnice umeščene v sodobno obporodno skrb in širše, v skupna prizadevanja za kakovostno življenje.

Pomembno je, kako (se) rodimo!

-
- V dokumentu Pravice porodnice ne pišemo o pravicah zdravstvenih strokovnjakov. Ne pišemo o nasilju nad zdravstvenimi strokovnjaki.
 - V dokumentu Pravice porodnice ne pišemo o dolžnostih pacientk.
-

Pravice porodnice

Na kratko lahko pravice porodnice povzamemo v eno samo zgoščeno pravico:

Kot porodnica imate pravico do varne, primerne, ustrezne, učinkovite, pravočasne, spoštljive, vključujoče, osebno in kulturno občutljive obporodne zdravstvene oskrbe najvišje kakovosti, ki jo je mogoče zagotoviti, in s tem do najvišje dosegljivih ravni vašega in otrokovega telesnega in duševnega zdravja in njunega varovanja.

To pomeni:

Obporodne oskrbe so deležne vse, ki jo potrebujejo, ne glede na raso, narodnost, etnično pripadnost, prepričanja, vero, telesne ali duševne zmožnosti, ekonomski in socialni položaj, partnerska in družinska razmerja, državljanstvo, status (npr. begunka ali migrantka), spolno usmerjenost.

V obporodni oskrbi so še posebej pomembne pravice do telesne in duševne celovitosti, odločanja o sebi, zasebnosti, družinskega življenja in duhovne svobode.

1.

Zdravstveni strokovnjaki imajo do vas dober odnos.

V porodnišnici izkušate spoštljivo obporodno oskrbo. Za spoštljivo obporodno oskrbo je značilno, da imajo zdravstveni strokovnjaki do vas dober, kakovosten odnos: so skrbni, spoštljivi in sočutni. V smislu vsega naštetega v tej postavki lahko preprosto povzamemo: do vas so resnično prijazni.

Kakovosten odnos zdravstvenih strokovnjakov pomeni, da ob zagotavljanju enakosti (enakopraven dostop in enakopravna obravnava) upoštevajo vaše posebnosti oziroma posebnosti (bodočih) staršev in družine; torej je kulturno, versko, jezikovno, socialno in osebnostno občutljiv in spoštljiv ter zagotavlja ohranjanje dostojanstva ter telesne in psihične celovitosti.

Pravica do dobrega odnosa velja za vsakega udeleženega v obporodni oskrbi – za žensko, moškega (pomembnega drugega) in novorojenčka.

Gre za več pravic, od 1.1 do 1.6, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

1.1

Pravica do ohranjanja in zaščite telesne in duševne celovitosti.

V porodnišnico prihajate kot enkratno človeško bitje, torej biološko, psihično, socialno, duhovno bitje, kot posameznica z vsemi vašimi lastnostmi, zmoglostmi in ranljivostmi ter posebnostmi.

V porodni oskrbi vas sprejemajo tako kot ste, v celoti, na vseh ravneh, na telesni, duševni in duhovni ravni. Nič in nihče ne bi smel okrniti vaše celovitosti.

Pri uresničevanju pravic pacientov se po ZPacP upošteva tudi načelo o spoštovanju telesne in duševne celovitosti.

Pravica do **ohranjanja in zaščite telesne in duševne celovitosti** pomeni, ... da iz besed, vedenja in ravnanj čutite, da vas obravnavajo celostno, kot enkratno človeško bitje. Vaša dobrobit je na prvem mestu. Nihče vam ne škoduje ne na telesni ne na duševni ravni.

... da ste v središču oskrbe vi kot posameznica v posebni življenjski situaciji in enkratnih okoliščinah.

... da dobivate porodno pomoč, vključno s telesno in psihično podporo, ki je skladna z vami.

... da z vami prijazno, naklonjeno, primerno in ustrezno besedno in nebesečno komunicirajo.

Konkretno pravica do **ohranjanja in zaščite telesne in duševne celovitosti** pomeni, na primer,

- ... da postopkov in posegov v vaše telo ne izvajajo brez vašega soglasja, vključno npr. z umetnim prediranjem plodovih ovojev, s prerezom presredka, pritiskom na vrh maternice.
- ... da pri pomoči pri dojenju razkrijete prsi in se zdravstveni strokovnjak dotakne dojke, če se s tem strinjate.
- ... da zdravstveni strokovnjaki vašega novorojenčka odnesejo proč od vas, če se s tem strinjate.
- ... da nihče od zdravstvenih strokovnjakov ne vsiljuje svojega mnenja o lažšanju porodnih bolečin.
- ... kakovostno celostno podporo zdravstvenih strokovnjakov in upoštevanje posebnih potreb nosečnic, staršev in otrok, npr. v primerih hudo bolnih otrok ali z življenjem nezdružljivih stanj pri otrocih in pri smrti otrok.
- ... posebej občutljivo nego in skrb za okrevajoče po spolni zlorabi.

1.2

Pravica do spoštljivega odnosa in ravnanja.

Porodnice se razlikujejo glede kulture, jezika, narodnosti, etnične pripadnosti, rase, vere, političnih in drugih prepričanj, izobrazbe, ekonomskega in socialnega položaja, partnerskih in družinskih razmerij, spolne usmerjenosti, starosti, izbire, povezanih z materinstvom, navad in načina življenja, videza, zdravstvenega stanja, duševne in telesne oviranosti ipd.

Pri uresničevanju pravic pacientov se po ZPacP upošteva tudi načelo spoštovanja vsakogar kot človeka in spoštovanje njegovih moralnih, kulturnih, verskih, filozofskih in drugih osebnih prepričanj.

Pravica do **spoštljivega odnosa in ravnanja** pomeni,

- ... da iz besed, vedenja in ravnanj čutite, da vas spoštujejo kot osebo.
- ... da zdravstveni strokovnjaki spoštujejo vašo kulturo, jezik, narodnost, etnično pripadnost, raso, vero, politična in druga prepričanja, položaj, vaše izbire, navade in način življenja, lastnosti ipd. in našteto pri svojem ravnanju smiselno upoštevajo.
- ... da je oskrba osebno občutljiva: zdravstveni strokovnjaki so pozorni na vaše individualne potrebe, jih upoštevajo in ustrezno prilagajajo odnos in oskrbo.
- ... da je med vami in zdravstvenim strokovnjakom sodelovanje. Zdravstveni strokovnjak do vas ni avtoritaren, ne odloča namesto vas (razen če vi tako želite).
- ... da zdravstveni strokovnjak upošteva partnerja, če ste mu predali vlogo, da se v vašem imenu odloča glede posegov in postopkov in ste to tudi izrazili.
- ... da vas zdravstveni strokovnjak podpira in spodbuja. Ni mesta za kritiziranje ali hladno komentiranje.
- ... da je zdravstveni strokovnjak v primeru, ko se rojeva mrtev otrok, še posebej podporen in sočuten in v primernem trenutku izrazi sožalje.
- ... da ni mesta za nesramnost, žaljivost, arogantnost, poniževanje, posmehljivost in nespoštljivost.
- ... da ste deležni vse pozornosti, sočutne in prijazne podpore in pomoči, ki jo potrebujete.

1.3

Pravica do enakopravnosti, nediskriminacije in nestigmatizacije.

V obporodni oskrbi je vsem ženskam zagotovljena enakopravnost: enakopraven dostop do storitev; zdravstveni strokovnjaki zagotavljajo enakopravno obravnavo in enako raven kakovosti oskrbe vsem ženskam.

Po ZPacP gre za pravico do enakopravnega dostopa in obravnave pri zdravstveni obravnavi.

Pravica do **enakopravnosti** pomeni,

... da vas enakopravno obravnavajo ne glede na kulturo, jezik, narodnost, etnično pripadnost, raso, vero, politična in druga prepričanja, izobrazbo, ekonomski in socialni položaj, partnerska in družinska razmerja, spolno usmerjenost, starost, izbire, povezane z materinstvom, navade in način življenja, videz, zdravstveno stanje, duševno in telesno oviranost in katerokoli drugo osebno okoliščino.

... da vaša prepričanja, izbire, lastnosti in življenjske okoliščine ne vplivajo na dostopnost oskrbe, kakovost storitev ter na kakovost odnosa in ravnanje osebja.

... da porodnica, ki je »znana oseba«, ni privilegirana npr. tako, da ima »svojo« babico ves čas poroda, medtem ko druge porodnice take oskrbe nimajo zagotovljene.

V bodoče bi bila smiselna ureditev, ki bi vsaki porodnici zagotavljala svojo babico.

... da ne obstaja podkupovanje, na primer, da nihče ne daje, pričakuje ali sprejema podkupnine za izvedbo carskega reza iz ne-medicinskih razlogov.

Pravica do **nediskriminacije** pomeni,

... da v obporodni oskrbi niste oškodovani ali prikrajšani zaradi prepričanj, izbir, lastnosti in življenjskih okoliščin; nobena ni diskriminirana.

... da vam zaradi vaših prepričanj, izbir, lastnosti in življenjskih okoliščin nihče odteguje potrebne oskrbe: nege, postopkov in posegov, zdravil.

Konkretno pravica do **nediskriminacije** pomeni, na primer,

... da ne glede na vaša prepričanja, izbire, lastnosti in življenjske okoliščine doživljate kakovosten odnos; brez opazk, pripomb, komentarjev, besednih napadov, posmehovanja, žalitev.

... da se zdravstveni strokovnjaki ustrezno strokovno odzovejo, če prosite za nasvet glede vaših izbir, na primer glede prehrane otroka z mlečnim nadomestkom, ali če ste veganka.

Pri **diskriminaciji** gre med drugim za

... neprimerno ravnanje in neustrezen odnos zaradi odločitve glede materinstva (npr. odklanjanje pomoči pri težavah z bolečimi dojkami zaradi nastajanja mleka, če se odločite, da ne boste dojili).

... neprimerno ravnanje in neustrezen odnos zaradi narodnosti, vere, prepričanj, izbir, npr. grobo ravnanje, povzdigovanje glasu.

... odtegotvanje sredstev za lajšanje bolečin zaradi ne-medicinskih razlogov, npr. zaradi vaše mladosti (češ, »to boste pa že zmogla, saj ste mlada«).

Pravica do **nestigmatizacije**

Po Zakonu o pacientovih pravicah pravica do nestigmatizacije pomeni, da

nihče ni socialno zaznamovan zaradi svojega zdravstvenega stanja in vzrokov, posledic ter okoliščin tega stanja ali zdravstvene oskrbe, ki jo je bil zaradi tega deležen.

Pri **stigmatizaciji** gre med drugim za ... neprimerno ravnanje in neustrezen odnos zaradi spolne usmerjenosti (tudi posredno, npr. posmehljivo komentiranje ob negi otroka: »A ti imaš pa kar dve mamici?!«).
... komentarji ob nameri, da otrok oddate v posvojitev.
... strokovno neutemeljeno svetovanje proti vaši odločitvi za tandemsko dojenje, češ da »ste new-age mama, ki svoje otroke priklepa nase«.

1.4

Pravica do ohranjanja dostojanstva.

Pri uresničevanju pravic pacientov se po ZPacP upošteva tudi načelo o spoštovanju osebnosti in dostojanstva tako, da nihče ni socialno zaznamovan zaradi svojega zdravstvenega stanja in vzrokov, posledic ter okoliščin tega stanja ali zdravstvene obravnave, ki jo je bil zaradi tega deležen.

Pravica do **ohranjanja dostojanstva** pomeni,

... da so nega, postopki in posegi izvedeni tako, da ohranjajo vaše dostojanstvo.
... da iz besed, vedenja in ravnanj čutite, da je vaše dostojanstvo zaščiteno.
... da so zdravstveni strokovnjaki obzirni – besedno, v vedenju in v ravnanju – in upoštevajo vaše telesne meje, osebni in intimni prostor, pri dotikanju in posegih v telo; pri negi, postopkih in posegih.
... da se zdravstveni strokovnjaki zanimajo za vaše počutje, sprašujejo za mnenje in stališča, ter jih upoštevajo. Zdravstveni strokovnjaki upoštevajo vaše odzive. Če pride do sprememb vaših odločitev ali počutja, jih zdravstveni strokovnjaki sprejemajo in upoštevajo.
... da iz besed, vedenja in ravnanj čutite, da vas obravnavajo kot odraslo, kompetentno osebo. Zdravstveni strokovnjaki do vas niso pokroviteljski.
... da vas vprašajo, kako želite, da vas kličejo oz. imenujejo in to upoštevajo.
... da rojevate v svojih oblačilih ali brez oblačil, če si tako želite.
... da vas ne ponižujejo, vas besedno in telesno ne izpostavljajo, ne ignorirajo, zanemarjajo, vas telesno in duševno ne razgaljajo, vas ne izpostavljajo okoliščinam, ki so za vas nesprejemljive; se ne posmehujejo vam ali vašim vrednotam in izbiram.
... da zdravstveni strokovnjak opravi vaginalni pregled, ko so v prostoru le tisti, s katerih navzočnostjo se strinjate. Poleg ni osebe, s katere navzočnostjo se ne strinjate (in ste to povedali).
... se zdravstveni strokovnjak spoštljivo pogovori z vami o vaših pričakovanih glede poroda in o porodnem načrtu, če ste ga pripravili.

1.5

Pravica do zagotavljanja in varstva zasebnosti. Pravica do varovanja zasebnega in družinskega življenja.

Pravica do zagotavljanja in varstva zasebnosti velja med vsemi postopki, kot so jemanje anamneze, pregledi, med posegi, zdravljenjem in nego. Vsak poseg v zasebnost ovira fiziološke procese v času rojevanja in v prvih urah po porodu.

Varovano je tudi vaše zasebno in družinsko življenje.

Pravica do zasebnosti je ena od ključnih pravic v življenju posameznika in družine. Vključuje tudi pravico do nemotenega oblikovanja družinskega življenja. Pravico imamo izbirati okoliščine, v katerih postajamo starši, in jih sooblikovati. Rojstvo otroka je izjemen dogodek; skupaj z drugimi vidiki družinskega življenja, s prijateljskim in partnerskim življenjem, z osebnimi in intimnimi odnosi, vključno s čustvenim življenjem, spolnostjo itn., je sestavni del tistega, kar največkrat želimo ohraniti kot zasebno.

Po ZPacP imate pravico do varstva zasebnosti.

V Ustavi Republike Slovenije 35. člen zagotavlja varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic: »Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.« Evropska konvencija o človekovih pravicah v 8. členu izrecno pravi, da ima vsakdo pravico do spoštovanja njegovega zasebnega in družinskega življenja.

Pravica do varovanja zasebnega in družinskega življenja.

Večina porodov danes poteka v porodnišnicah. V zdravstveni ustanovi so dolžni varovati vaše osebno in družinsko življenje. Tudi družina potrebuje čim večjo mero zasebnosti; s posebno pozornostjo do ranljivih posameznic/-kov. Pomembno je, da lahko uresničujete svoje osebno in družinsko življenje, kolikor je to združljivo z razumnimi omejitvami delovanja ustanove. Pomembno je tudi, da se vi kot porodnica in mama ne počutite osamljene/i ali zapuščeno/i.

Pravica do zagotavljanja in varstva zasebnosti in varovanja zasebnega in družinskega življenja pomeni,

... da so zagotavljene ustrezne okoliščine za pogovor o občutljivih zadevah, npr. da drugi pogovora ne morejo slišati: v prostoru ni drugih zdravstvenih strokovnjakov; v prostoru ni nikogar, za katerega ne želite, da bi slišal informacije, tudi npr. tudi vašega partnerja ne, če se tako odločite.

... da so za porod zagotovljene ustrezne prostorske okoliščine, npr. da rojevate v primerno urejeni porodni sobi, namenjeni posamezni porodnici.

Kjer takih prostorov še ne zagotavljajo, so uporabljajo zastori, paravani; zdravstveni strokovnjaki v največji možni meri zagotavljajo, da ste zaščiteni pred pogledi, in da vas ne slišijo drugi, vi pa ne njih. *Primerno bi bilo, da bi bila vsaka porodna soba zvočno izolirana.*

... da so stekla oken in vrat porodne sobe ustrezno zaščiteni in ne omogočajo pogleda z zunanje strani.

... da so vrata porodne sobe, v kateri rojevate, zaprta, zdravstveni strokovnjaki pred vstopom potrkaajo in počakajo na vaše dovoljenje; razen v nujnih primerih. *Položaj porodne postelje naj bi bil tak, da onemogoča neposredni pogled na porodnico ob vstopu v prostor; npr. z dodatnimi zastori.*

... da je zagotovljena največja možna zvočna in vizualna zaščita zasebnosti pri vseh pregledih, posegih in postopkih, in to v vseh prostorih porodnišnice, kjer se opravljajo.

... da se pregled poporodne krvavitve in presredka na poporodnem oddelku izvede tako, da poleg zdravstvenega strokovnjaka in njegovih sodelavcev ni drugih oseb.

... da je zagotovljena zasebnost pri slačenju in oblačenju, npr. da je v sprejemnem prostoru porodnišnice temu namenjena kabina.

... da so navzoče le osebe, ki so za postopek, poseg, nego potrebne, razen če z navzočnostjo drugih soglašate ali si želite drugače. To velja tudi za čas neposredno po porodu.

... da vmešavanje v vaše zasebno in družinsko življenje ni dovoljeno. Če je to potrebno za diagnostiko, zdravljenje in nego, vas morajo prositi za dovoljenje. Več o tem vidiku v postavki 8.

... da nihče ne komentira vaših osebnih izbir (npr. da si brijete sramne dlake ali da si jih ne).

... da so pri postopkih in posegih, npr. pri šivanju presredka, vrata v porodno sobo vedno zaprta.

... da zdravstveni strokovnjaki v največji možni meri podpirajo odnos med vami in partnerjem in so še posebej tankočutni pri komunikaciji.

... omogočanje navzočnosti partnerja ali drugih bližnjih po vaši izbiri pri porodu. To pomeni tudi upoštevanje vaše želje, da ga/jo pokličejo po telefonu, če je odsoten in to takoj, ko je mogoče. Zavlačevanje s klicem (češ »da bo porod še trajal«) ni sprejemljivo. Odločitev za omejevanje navzočnosti bližnjih pri porodu mora biti strokovno utemeljena.

... da vas podpirajo glede vaše izbire, ali bo partner prisoten pri porodu ali ne. Nasveti glede partnerjeve navzočnosti pri porodu morajo biti strokovno utemeljeni. Na primer, ne drži, da navzočnost partnerja pri porodu negativno vpliva na partnerski odnos in spolnost.

... da ste pri porodu kar se da prosti pri izražanju in vedenju, utemeljeno je le omejevanje iz zdravstvenih oz. medicinskih razlogov. Navzočnost partnerja ne bi smela biti razlog za omejevanje vašega izražanja in vedenja. Prav tako dobrobit drugih porodnic ne bi smela omejevati vašega izražanja in vedenja (češ da morate misliti nanje).

... da zdravstveni strokovnjaki po rojstvu, v času spoznavanja med otrokom in vami (očetom) spoštujejo vaše potrebe in vas brez utemeljenega razloga ne motijo (npr. z nepotrebnimi vprašanji, komentarji, rutinskimi opravili) in vas ne opazujejo, razen zaradi zdravstvenih razlogov.

... da vaše odločitve glede materinstva in njegovih okoliščin niso predmet komentiranja in pripomb; dobite vso podporo, ki je mogoča.

1.6

Pravica do zagotavljanja zaupnosti in do varstva osebnih in zdravstvenih podatkov.

Pod osebnimi podatki mislimo tudi podatke o vaših družinskih in socialnih razmerah.

Po ZPacP imate pravico do varstva osebnih podatkov. Po Zakonu o varstvu osebnih podatkov imate pravico do varstva pred neupravičenimi posegi v zasebnost in dostojanstvo pri obdelovanju vaših osebnih podatkov.

Pravica do zagotavljanja zaupnosti in do varstva osebnih in zdravstvenih podatkov pomeni,

... da so vaši osebni podatki in podatki o vašem zdravstvenem stanju zaupni.

... da lahko zdravstveni strokovnjaki razkrijejo vaše zaupne podatke le z vašo privolitvijo.

Izjemne situacije določa ZpacP. Za kršitve na tem področju je pristojen Informatijski pooblaščenec.

... da je zagotovljeno varstvo vaših osebnih in zdravstvenih podatkov med

vsemi postopki, kot so jemanje anamneze, pregledi, med posegi, zdravljenjem in nego.

... da so vsi vaši (in otrokovi) osebni in zdravstveni podatki zaščiteni. Ustrezno so zaščiteni tudi dokumenti z vašimi podatki in njihovi nosilci.

2.

O svojem telesu odločate vi.

O svojem otroku odločata starša.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico do samostojnega odločanja o zdravljenju. Da bi bilo to mogoče uresničiti, imate po Zakonu o pacientovih pravicah pravico do obveščenosti in sodelovanja v procesu zdravljenja. V porodnišnico prihajate, da bi s strokovno podporo in pomočjo rodili svojega otroka. V porodnišnici za vas skrbijo zdravstveni strokovnjaki. Temeljni pogoj za dobro obporodno skrb je sodelovanje med vami, porodnico, in zdravstvenimi strokovnjaki.

Zdravstveni strokovnjaki se seznanijo z vašim stanjem in vašimi zdravstvenimi podatki in predlagajo nego, postopke in posege. Imate pravico, da o predlogih premislite in se z njimi strinjate ali pa ne. S soglasjem ali zavrnitvijo je povezana tudi vaša odgovornost. Preden sprejmete ali zavrnite predlagani postopek ali poseg, premislite o razlogih zanj ter o prednostih in tveganjih, če ga sprejmete ali če ga odklonite.

Da bi se lahko odločili o ustrezni zdravstveni oskrbi v nosečnosti, med porodom in po njem, potrebujete pravočasne, prosto dostopne, razumljive in točne informacije.

Gre za več pravic, od 2.1 do 2.4, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

2.1

Pravica, da o sebi, o svojem telesu ter otroku, ki se razvija v vas, odločate vi.

To pomeni, da o sebi, in s tem tudi o svojem telesu, odločate vi.

Pravica, da **o sebi, o svojem telesu odločate vi**, pomeni, da vi odločate o tem, kaj se bo zgodilo z njim. Ste svobodna, avtonomna oseba. Vi odločate zase, brez kakršnekoli prisile. Ste »lastnica« svojega telesa.

To pomeni,

... da zdravstveni strokovnjaki z besedami in s svojim vedenjem izražajo sprejemanje in naklonjenost. Vprašajo vas o vaših potrebah, zanimajo se za vaš porodni načrt, če ga imate, in za vaša stališča glede nege, postopkov in posegov, na primer glede prereza presredka. Pogovarjajo se z vami, upoštevajo in spoštujejo vaše odločitve.

... da vam zdravstveni strokovnjaki verjamejo, ko poveste, kaj čutite, na primer, ko poveste, da epiduralna »ni prijela« in da čutite bolečine.

... da vam omogočajo sodelovanje pri odločanju glede nege, postopkov in posegov pri porodu in po njem.

2.2

Pravica do seznanitve z obstoječo prakso porodne pomoči.

Ta pravica se v polnosti še ne uresničuje.

V nosečnosti potrebujete možnost seznanitve z informacijami, ki vam pomagajo pri informirani izbiri glede porodnišnice, porodne pomoči, postopkov in

posegov, vaše in otrokove nege. Obveščенost je nujni pogoj za sprejemanje informirane odločitve.

Nekatere odločitve lahko sprejmete že v nosečnosti, se o njih predhodno posvetujete, jih spreminjate glede na nove informacije in vaše ali/in otrokovo zdravstveno stanje. Nekatere odločitve sprejemate med porodom glede na aktualno stanje ali dogajanje.

Pravica do **seznanitve z obstoječo prakso porodne pomoči** pomeni, ... da je opis obstoječe prakse porodne pomoči javno dostopen, celovit, da predstavlja uveljavljeno nego, postopke in posege, namene, njihove prednosti in tveganja.

... da so podatki o rezultatih porodne pomoči v posamezni porodnišnici javno dostopni in podani razumljivo in z ustrezno razlago.

... da sta kot bodoča starša seznanjena s predvidenimi postopki v porodni sobi po rojstvu otroka ter imata informacije, v katerih primerih zdravstveni strokovnjaki pomagajo s postopki in posegi.

V Sloveniji še ne obstajajo nacionalne smernice za pomoč pri navadnem oz. normalnem, vaginalnem, fiziološkem porodu, ki bi bile v primernem jeziku na voljo ženskam oz. bodočim staršem. Verodostojne smernice bi krepile možnosti za vaše sodelovanje pri odločanju o obporodni oskrbi.

2.3

Pravica do informirane izbire.

Pravica do informirane izbire je pacientova pravica. Temelji na načelu spoštovanja samostojnosti pri odločanju o zdravljenju. Z informirano izbiro je povezana pojasnilna dolžnost zdravstvenih strokovnjakov.

Pravica do **informirane izbire** pomeni,

... da **pred vsakim postopkom ali posegom** zdravstveni strokovnjaki zagotovijo informirano izbiro.

Da lahko uresničujete pravico do samostojnega odločanja o zdravljenju in pravico do sodelovanja v procesu zdravljenja, potrebujete primerno obveščенost. Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico biti obveščeni o svojem zdravstvenem stanju; o vrsti, načinu izvedbe, verjetnosti uspeha ter pričakovanih koristih in izidu predlaganega medicinskega posega oziroma predlaganega zdravljenja, možnih tveganjih, stranskih učinkih, negativnih posledicah in drugih neprijetnih predlaganega medicinskega posega oziroma predlaganega zdravljenja, vključno s posledicami njegove opustitve; in o morebitnih drugih možnostih zdravljenja. Po Zakonu o pacientovih pravicah vam morajo pojasnila razložiti obzirno, razumljivo, v celoti in pravočasno.

Po Zakonu o pacientovih pravicah za operativni ali drug medicinski poseg, povezan z večjim tveganjem ali večjo obremenitvijo, pacientu da razumljiva ustna in pisna pojasnila zdravnik, ki bo opravil medicinski poseg, če to ni možno, pa drug zdravnik, ki je usposobljen za tak medicinski poseg. Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico do sprotnega in podrobnega obveščanja o poteku zdravljenja ter po koncu medicinskega posega oziroma zdravljenja pravico do obveščенosti o rezultatu zdravljenja oziroma morebitnih zapletih.

A) Pravica do **informirane izbire glede vas, porodnice**, pomeni sledeče:

V obporodni skrbi je zagotovljena **popolna informirana izbira glede oskrbe nosečnice, porodnice, matere po porodu**. To pomeni, da vam pred vsakim postopkom ali posegom zdravstveni strokovnjaki zagotovijo popolno informirano izbiro; **pri tem uporabljajo jezik** (izraze, način podajanja informacij in pojasnjevanja), **ki je razumljiv in prilagojen vam**.

V primeru, da porodnica ne govori slovensko in se z zdravstvenim strokovnjakom ne more sporazumevati v kakem drugem jeziku, bi bilo smiselno, da k sodelovanju pristopi medkulturni mediator, če je na voljo. Storitve medkulturnega mediatorja ne sodi v zagotovljene pravice. Na razpolago so tudi elektronski Večjezični priročniki za lažje sporazumevanje v zdravstvu <http://multilingualhealth.ff.uni-lj.si/>.

Zagotovljene so pravočasne, popolne, natančne, nepristranske in razumljive informacije o razlogih, morebitnih prednostih in tveganjih, povezanih s pregledi, testi, postopki, posegi in zdravili, ki jih predlagajo zdravstveni strokovnjaki. Zagotovljena je seznanitev z drugimi izbirami, ki so na voljo, njihovimi prednostmi in tveganji. Informacije temeljijo na naj sodobnejših izsledkih o prednostih, slabostih in izbirah, da bi se vi lahko informirano odločili o skrbi zase.

Konkretno pravica **do informirane izbire glede vas, porodnice**, pomeni, med drugim,

... dosledno obveščanje o predlogu oz. nameri, da se izvede postopek ali poseg ali uporabi zdravilo (kot so med drugimi ločevanje ali umetno prediranje plodovih ovojev, prerez presredka, uporaba zdravil za sproženje in pospeševanje poroda, raba pomirjeval ali zdravil za lajšanje bolečin).

... dosledno obveščanje o predlogu oz. nameri za izvedbo vakuumskega poroda in carskega reza.

Temu sledi vaše **soglasje ali zavrnitev**.

Tudi pri odločitvah za vakuumski porod in carski rez morata biti zagotovljena možnost vašega sodelovanja. Če je časa za dobro informiranje manj zaradi nujnosti ali življenjske ogroženosti, je pomembno, da imate možnost pogovora z zdravstvenimi strokovnjaki po porodu.

Običajna, prevladujoča porodna pomoč se med posameznimi porodničnicami razlikuje. Porodničnice še ne zagotavljajo polnega informiranja o ustaljenih načinih nege, postopkih in posegih med porodom in po njem, njihovih prednostih in tveganjih ter rezultatih, ki bi bili dostopni, preden se odločite za porod v posamezni ustanovi. To bi bistveno prispevalo k pripravi na informirano izbiro.

Predlagamo, da ima vsaka porodničnica zapisane smernice porodne pomoči tako v strokovnih vodilih za zdravstvene strokovnjake kot tudi v gradivu, namenjenem uporabnicam in javnostim. Rezultati vsake porodničnice bi morali biti javno dostopni posameznicam in posameznikom ter širši javnosti v obliki številčnih in opisnih podatkov. Javnost bi morala biti seznanjena s sodobnimi izsledki o obporodni skrbi in s pravicami žensk in družin v obporodnem obdobju. Zagotovljena je

transparentnost.

Predlagamo tudi, da so informacije o številu posameznih posegov, kot so med drugim število sproženih porodov, porodov, pospešenih z zdravili, število umetno predrtih plodovih ovojev, prerezov presredka, carskih rezov, vakuumskih porodov, otrok, ki dobijo mlečni nadomestek in/ali glukozo; in o rabi intravenozne infuzije in kardiotokografa o vsaki porodnišnici prosto dostopne. Vsi podatki naj bi bili dostopni na spletnih straneh vsake porodnišnice. Predlagamo, da so informacije o dejanskih izbirah glede porodne pomoči pri fiziološkem ali normalnem porodu (med drugimi o rabi porodnih položajev, porodnih pripomočkah, razpoložljivosti in dostopnosti zdravstvenih strokovnjakov za porodno pomoč pri takem porodu) primer- no podane in lahko dostopne (na primer v obliki zloženk, v elektronski obliki, na plakatih in podobno).

B) Pravica do **informirane izbire glede vašega otroka** pomeni sledeče:

V obporodni skrbi je zagotovljena **popolna informirana izbira glede otroka**. To pomeni, da pred vsakim postopkom ali posegom zdravstveni strokovnjaki zagotovijo popolno informirano izbiro; **pri tem uporabljajo jezik, ki je razumljiv in prilagojen vama kot staršema**. Starši ste obveščeni o oskrbi novorojenčka.

Informacije temeljijo na najsodobnejših izsledkih o prednostih, slabostih in izbirah, da bi se lahko starši informirano odločili o skrbi za svoje dojenčke.

Smiselno bi bilo, da bi bili že pred porodom obveščeni o običajnih postopkih in posegih pri novorojenčku v porodnišnici.

Konkretno pravica **do informirane izbire glede vašega otroka** pomeni, med drugim,

... dosledno obveščanje vas (staršev) o predlogu oz. nameri, da se izvede postopek ali poseg ali uporabi zdravilo, kot so med drugimi aplikacija vitamina K.
... dosledno obveščanje vas (staršev) o predlogu oz. nameri, da se otroku da mlečni nadomestek.

Temu sledi vaše **soglasje ali zavrnitev**.

2.4

Pravica do soglasja ali zavrnitve nege, postopka, obravnave, posega, zdravila.

Pravica do **soglasja ali zavrnitve nege, postopka, obravnave, posega, zdravila** pomeni,

... da zdravstveni strokovnjaki počakajo na vaše soglasje s predlagano nego, postopkom, posegom ali zdravilom ali zavrnitev in ga/jo upoštevajo.

... da lahko kadar koli prekličete soglasje za medicinski poseg ali zdravstveno oskrbo (ZPacP).

... da lahko kadar koli prekličete zavrnitev medicinskega posega ali zdravstvene oskrbe (ZPacP).

Zavrnitev zdravljenja je človekova pravica in pravica pacienta.

Glede vas, nosečnice, porodnice, ženske po porodu pravica do **soglasja ali zavrnitve nege, postopka, obravnave, posega, zdravila** pomeni,

... da po pravočasnem in temeljitim posvetovanju z zdravstvenimi strokovnjaki končno odločitev o predlaganem zdravljenju, posegih in negi v nosečnosti in med porodom sprejmete vi kot nosečnica, porodnica, ženska po porodu. Po Zakonu o pacientovih pravicah zdravstveni strokovnjaki spoštujejo vašo odločitev. Našteto je za zdravstvene strokovnjake zavezujoče.

Izjeme so primeri, če izrecno poudarite, da ne želite soodločanja o posegih, postopkih in zdravilih med nosečnostjo in porodom.

Izjema so tudi primeri, ko gre za nujno medicinsko pomoč, v takih primerih je mogoča razumna omejitev uresničevanja te pravice.

Izjema so tudi primeri, ko gre za nezmožnost odločanja o sebi ali izražanja teh odločitev. Takrat v imenu posameznice odločajo njeni bližnji ali vnaprej izbrani zdravstveni pooblaščenec z overjenim pooblastilom. Postopek izbire zdravstvenega pooblaščenca je opisan v 32. členu Zakona o pacientovih pravicah.

Konkretno to pomeni, da, na primer,

... morajo vašo zavrnitev vaginalnega pregleda upoštevati in ga ne smejo izvesti.*

... morajo vašo zavrnitev prereza presredka upoštevati in ga ne smejo izvesti.*

... morajo vašo zavrnitev prediranja plodovih ovojev upoštevati in ga ne smejo izvesti.*

Zdravstveni strokovnjaki lahko v takih primerih predlagajo, da zabeležijo vašo odločitev v vašo zdravstveno dokumentacijo, in/ali da se podpišete; ali izpolnijo poseben obrazec.

* S soglasjem ali zavrnitvijo je povezana tudi vaša odgovornost.

Preden sprejmete ali zavrnete predlagani postopek ali poseg, premislite o razlogih zanj ter o prednostih in tveganjih, če ga sprejmete ali odklonite.

Glede otroka pravica do **soglasja ali zavrnitve nege, postopka, obravnave, posega, zdravila** pomeni,

... da po pravočasnem in temeljitim posvetovanju z zdravstvenimi strokovnjaki končno odločitev o predlagani negi otroka, postopkih in posegih za otroka sprejmeta starša, razen v izjemnih primerih, določenih z zakoni. Po Zakonu o pacientovih pravicah zdravstveni strokovnjaki spoštujejo odločitev staršev. Starši si lahko kadarkoli premislite. Našteto je za zdravstvene strokovnjake zavezujoče.

Izjema so primeri, ko gre za nujno medicinsko pomoč, v takih primerih je mogoča razumna omejitev uresničevanja te pravice. Nujno medicinsko pomoč lahko izvedejo, tudi če starši nasprotujejo (ZPačP, člen 36).

Izjema so primeri, ko gre za nezmožnost odločanja staršev ali izražanja teh odločitev. Takrat v imenu staršev odloča vnaprej izbrani zdravstveni pooblaščenec z overjenim pooblastilom.

To, da o svojem telesu in še nerojenem otroku odločate vi, o vašem že

rojenem otroku pa vidva kot starša, pomeni tudi,
... da so zagotovljene okoliščine in možnosti za vaše **sodelovanje pri odločanju o vaši oskrbi**.

... da so zagotovljene okoliščine in možnosti za vaše **sodelovanje in sodelovanje očeta (pomembnega drugega) pri odločanju o skrbi za novorojenčka**.

... da je način, kako zdravstveni strokovnjaki ravnaajo z otrokom in kako ga negujejo, usklajen z vami.

Nekateri združujejo pravico do informirane izbire in pristanka ali zavrnitve s pravico do informirane odločitve in jo opisujejo kot eno pravico.

V prihodnosti bi bilo smiselno zagotoviti pravico, da zdravstveni strokovnjaki upoštevajo vašo vnaprej izraženo voljo, ki bi jo ustrezno dokumentirali. To bi pomenilo

... zagotavljanje možnosti za pogovor o načrtu porodne skrbi že v nosečnosti.

... da zdravstveni strokovnjaki upoštevajo vašo vnaprej izraženo voljo, na primer, če ste že vnaprej izbrali določeno zdravstveno oskrbo, vrsto porodne pomoči in jo predstavili v obliki porodnega načrta.

... da zdravstveni strokovnjaki upoštevajo vnaprej izraženo voljo staršev, na primer, če sta že vnaprej izbrala določeno zdravstveno oskrbo za otroka.

3.

Vsi postopki in posegi ter nega so utemeljeni na sodobnih spoznanjih.

Gre za več pravic, od 3.1 do 3.4, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

3.1

Pravica do ustrezne **babiške in zdravniške oskrbe** in nege zase in za otroka (oz. širše: do zdravstvene oskrbe), ki temelji na sodobnih spoznanjih o posegih, postopkih, zdravilih in negovalnih praksah, njihovih prednostih in tveganjih. Vrsta oskrbe (babiška, zdravniška ipd.) je usklajena z vašimi in otrokovimi potrebami ter porodnim potekom.

3.2

Pravica do **fiziološkega poroda**, če gre za nosečnost z majhnim tveganjem in je tak porod vaša izbira. Za fiziološki porod morajo biti v obporodni oskrbi zagotovljene ustrezne okoliščine, strokovna podpora in pomoč.

Pravica do ustrezne **babiške in zdravniške oskrbe**, ki temelji na sodobnih spoznanjih in pravica do **fiziološkega poroda** pomenita,

prvič:

V porodni skrbi je zagotovljena izvedba tistih praks, ki temeljijo na sodobnih izsledkih oz. spoznanjih o prednostih in tveganjih posegov, postopkov, zdravil in nege, ki so dokazano učinkovite in podpirajo fiziološki potek nosečnosti, poroda in poporodnega obdobja.

Zagotovljeni so preverjeno učinkoviti in varni posegi ter postopki in ravnanja, kadar jih je smiselno uporabiti, vključno z naštetimi (in ne zgolj temi):

- Porod se spontano začne in razvija v svojem lastnem ritmu. V proces se ne posega zaradi predpostavljenih časovnih mejnikov, razen v izjemnih primerih. Za spremljanje napredka poroda se uporablja ustrezno beleženje (mdr. partogram).
- Ključna je ljubeča in naklonjena navzočnost zdravstvenih strokovnjakov.
- Vaše stanje in stanje otroka se skrbno spremlja.
- Med porodom pijete in uživete hrano glede na svoje potrebe, razen v izjemnih primerih.
- Strokovnjaki vam omogočajo, da hodite in se prosto gibate, zagotavljajo vam pomoč pri položajih v prvi in drugi porodni dobi po vaši izbiri, vključno s čepenjem, sedenjem, položajem na vseh štirih. Po potrebi vam predlagajo položaje ali aktivnosti ali vas spodbujajo k temu. V pomoč so vam tudi spremljevalke in spremljevalci.
- Strokovnjaki vam omogočajo potreben počitek.

- V porodnih okoljih so zagotovljene ustrezne okoliščine za fiziološki porod s posebno pozornostjo do dejavnikov, ki prispevajo k vašemu udobju, dobremu počutju in aktivnostim. Med pomembne dejavnike, ki omogočajo dobro potekajoč fiziološki porod, štejemo tudi uresničevanje drugih pravice (mdr. do zasebnosti, do spremljevalcev po svoji izbiri, do kakovostnega odnosa zdravstvenih strokovnjakov).
- Na voljo so raznovrstni pripomočki za pokončne položaje in pomoč pri fiziološkem porodu (med drugim porodna kad, vrv, porodna žoga, porodna pručka, lestvenik, podloga za na tla). V nekaterih primerih je omejitev rabe različnih položajev in pripomočkov upravičena, na primer zaradi preprečevanja ali reševanja zapletov.
- V rabi so tehnike za obračanje otroka v maternici in za pomoč pri rojstvu otroka v medenični vstavi (vaginalni porod).
- Tretja porodna doba je fiziološka. Zagotovljen je ustrezen čas za pretok popkovne krvi k novorojenčku zaradi krvnega volumna, kisika in hranil, ki jih zagotavlja (t. i. »odložen« prerez popkovnice).

drugič:

V porodni skrbi se potencialno nevarni postopki, posegi, zdravila in negovalne prakse uporabljajo le zaradi tehtnih razlogov.

Ta izjemna raba mora biti utemeljena na najsodobnejših izsledkih oz. spoznanjih, ki kažejo, da je v danem primeru predvidena dobrobit večja od morebitnih tveganj. Pri tem se uporabljajo mednarodne in nacionalne smernice. [Nacionalnih smernic v Sloveniji še nimamo](#). Pred izvedbo posameznega potencialno nevarnega posega, postopka, zdravila ali negovalne prakse se morajo zdravstveni strokovnjaki temeljito pogovoriti z vami, da bi zagotovili informirano izbiro, in počakati na vaš pristanek. Morebitno zavrnitev morajo upoštevati.

Rutinske ali pogoste prakse, ki bi jih morali v porodni skrbi opustiti ali bi se jim morali izogibati, so med drugim:

- britje sramnih dlak
- klistiranje
- ločevanje plodovih ovojev
- umetno prediranje plodovih ovojev, UPM
- pogosti, ponavljajoči se vaginalni pregledi
- prepoved uživanja hrane in pijače med porodom
- pridrževanje porodnice na postelji, imobilizacija
- ležeč položaj na hrbtu, ležeč položaj na hrbtu z nogami v opori
- številni zdravstveni strokovnjaki pogosto vstopajo v porodni prostor in izstopajo iz njega
- pritiskanje v drugi porodni dobi, ki ga vodi zdravstveni strokovnjak
- pritisk na vrh maternice
- prerez presredka
- takojšen prerez popkovnice
- ločitev matere in otroka

Prakse, ki so lahko škodljive za ženske z majhnim tveganjem, so lahko koristne v nujnih primerih ali v nekaterih primerih z velikim tveganjem. Uporabljajo se le ob indikacijah, torej ne rutinsko, pač pa v utemeljenih primerih. To so med drugim:

- sproženje poroda z zdravili
- pospeševanje poroda z zdravili
- raba intravenozne tekočine, IV
- stalno elektronsko spremljanje ploda, CTG
- raba urinskega katetra
- kleščni porod
- vakuumski porod
- ročno iztipanje maternice
- čiščenje dihalnih poti novorojenčka
- carski rez

To pomeni, da se opusti na primer klistiranje, britje sramnih dlak, omejevanje pitja in prehranjevanja ženske med porodom, če se pričakuje normalni porod.

To pomeni, da se na primer predrtje plodovih ovojev, intravenozna infuzija, omejevanje pitja in prehranjevanja ženske med porodom, stalno elektronsko spremljanje ploda, prerez presredka ne izvajajo in ne uporabljajo rutinsko, pač pa le v izjemnih primerih, ko so za to utemeljeni razlogi.

Ugotovljeno je, da nekateri postopki ne bi smeli preseči določenih stopenj. Stopnja sproženja porodov naj bi bila največ 10 % ali manj. Stopnja prerezov presredka naj bi bila največ 20 % ali manj, cilj je 5 % ali manj. Dobre babiške prakse dosegajo zelo nizke odstotke prerezov presredka. Stroke naj spodbujajo uveljavljanje tehnik in metod za doseg opisanih ciljev, ne da bi pri tem povečali tveganja za zdravje žensk in/ali otrok.

Konkretno uresničevanje pravice do **fiziološkega poroda**, če gre za nosečnost in porod z majhnim tveganjem in je tak porod vaša izbira, pomeni, ... da vam omogočajo različne pokončne položaje, omejitve so mogoče le zaradi utemeljenih razlogov.

... da ste v ležečem porodnem položaju le izjemoma, razen če vi tako želite ali zaradi utemeljenih razlogov. To, da rojevate prvič, ni utemeljen razlog, da bi morali rojevati leže.

... da vam omogočajo gibanja ali premikanje; omejitve so mogoče le zaradi utemeljenih razlogov.

... da dobite ustrezno telesno in čustveno podporo pri aktivnem porodu, če se želite gibati in biti pokonci.

... da se pospeševanje poroda z zdravili uporablja le zaradi utemeljenih razlogov. Pospeševanje poroda, »da bi se porod zaključil še v tisti izmeni«, ali »da bodo babice imele ponoči mir«, ni zdravstveno oz. medicinsko utemeljeno.

... da zdravstveni strokovnjaki omogočajo okoliščine, ki kar se da podpirajo vaše prosto izražanje med porodom. Omejevanje vašega izražanja lahko preprečuje sprostitev, ki je potrebna za dobro potekajoč spontan porod.

... da vam ne predlagajo britja in klistiranja pred porodom, razen v utemeljenih izjemnih primerih.

... da vam predlagajo postopke in posege, se z vami pogovorijo in počakajo na vašo odločitev; vam jih ne vsiljujejo.

... da porod poteka spontano in ne predirajo plodovih ovojev brez utemeljenega razloga.

... da porod poteka spontano in ne izvajajo pritiska na vrh maternice brez utemeljenega razloga.

... da uživajte tekočino po svojih potrebah in ne uporabljajo intravenozne infuzije rutinsko, brez utemeljenega razloga.

... da vam predlagajo rabo zdravil, če menijo, da jih potrebujete, se z vami pogovorijo in počakajo na vašo odločitev; vam jih ne vsiljujejo in ne pritiskajo na vas, da jih sprejmete. Ne uporabljajo zdravil (npr. za pomirjanje), ne da bi se vi s tem strinjali.

... da vam omogočijo odločitev glede rabe epiduralne analgezije (za ali proti).

... da je takoj po porodu vaš novorojenček v vašem naročju, z urejanjem in oblačenjem počakajo, razen na vašo željo.

Za odlično obporodno oskrbo predlagamo nadgradnjo sistema obporodne skrbi, da bo mogoče uresničevati individualizirano oskrbo porodnice, za katero neprekinjeno skrbi ena babica. Širše to pomeni tudi, da bo za ženske z nizkim tveganjem zagotovljena babiška skrb in nega v nosečnosti, med porodom in po njem, ki bi jo izvajala kompetentna babica v obliki »ena nosečnica/porodnica/mama – ena babica« oz. manjša skupina babic. Po potrebi bi se v skrb vključili ginekolog porodničar in/ali drugi zdravstveni strokovnjaki.

3.3 Pravica do nujne zdravstvene oz. medicinske pomoči.

Po Zakonu o pacientovih pravicah ima pravico do nujne medicinske pomoči vsak, ki jo potrebuje. Nujne medicinske pomoči se nikakor ne sme pogojevati, še zlasti ne s plačilom ali napotnico.

3.4 Pravica do sodobnih in preverjenih informacij o tem, kako v nosečnosti in po porodu skrbeti za svoje zdravje in dobro počutje.

Kot nosečnica in mama potrebujete sodobne in preverjene informacije o skrbi za svoje zdravje v nosečnosti in po porodu. Pri tem mislimo na telesno in duševno zdravje. Pomembne so informacije o storitvah v obporodnem zdravstvenem varstvu. Pomembno je tudi ustrezno usmerjanje k dodatnim storitvam, če jih potrebujete.

To pomeni, med drugim,

... da so informacije, ki jih dobivate od zdravstvenih strokovnjakov o kakovostni prehrani po rojstvu otroka in v obdobju dojenja, točne (na primer, ne drži, da se morate izogibati uživanju svežega sadja in zelenjave).

... da so nasveti, ki jih dobivate od zdravstvenih strokovnjakov glede partnerskega odnosa po porodu, strokovno utemeljeni (na primer, ne drži, da spanje otroka v skupni postelji načinja partnerski odnos).

4.

Lajšanje bolečin je zagotovljeno.

Na voljo so različne metode za lajšanje porodnih bolečin in sodobna zdravila proti bolečinam. Lahko jih uporabite ali ne.

Gre za več pravic, od 4.1 do 4.4, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

4.1 Pravica do preprečevanja in lajšanja trpljenja.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico do preprečevanja in lajšanja trpljenja.

Pravice 4.2, 4.3 in 4.4 so neposredno povezane s pravico do preprečevanja in lajšanja trpljenja (4.1), zagotovljeno v Zakonu o pacientovih pravicah.

4.2 Pravica do informacij o prednostih in tveganjih metod za lajšanje porodnih bolečin.

4.3. Pravica do informacij o prednostih in tveganjih zdravil proti bolečinam.

4.4 Pravica do izbire in uporabe različnih metod za lajšanje porodnih bolečin in/ali sodobnih zdravil proti bolečinam.

Naštete pravice pomenijo,

... da so metode, vključno z rabo prhe in porodne kadi, kjer je na voljo, porodne žoge, toplih in mrzlih obkladkov, različne masaže, omogočanje in spodbujanje pokončnih položajev in gibanja, ter sodobna učinkovita zdravila, vključno z epiduralno anestezijo, za vas dostopne brez vašega plačila in to ob vsakem času, 24 ur na dan vse dni v tednu.

Porodne kadi imajo le v nekaterih porodnišnicah, zato ne morete povsod rojevati v vodi. Smiselno bi bilo, da v vseh porodnišnicah porodne kadi uvedejo kot eno od možnosti za lajšanje porodnih bolečin pri fiziološkem porodu in povečanju vašega udobja.

... da se zdravstveni strokovnjaki dodatno izobražujejo o metodah lajšanja bolečin in o zdravilih proti bolečinam in usposablajo za njihovo rabo; podpirajo manj invazivne pristope k lajšanju porodnih bolečin in ne spodbujajo uporabe analgetikov ali anestetikov, če ta ni posebej zaželena zaradi reševanja zapleta.

... da zdravstveni strokovnjaki skrbijo za vaše dobro počutje in kot varnejšo izbiro najprej predlagajo metode za lajšanje bolečin. Informirajo vas o prednostih metod za lajšanje bolečin z vidika omogočanja normalnega poroda.

... da ste vi in vaši spremljevalci, spremljevalke informirani o rabi metod za lajšanje porodne bolečine (vključno z dihalnimi tehnikami, dotikom, masažami, sprostitvenimi tehnikami, rojevanjem v vodi).

... da ste informirani o prednostih in tveganjih metod za lajšanje bolečin in o prednostih in tveganjih zdravil proti bolečinam. Osebe zagotavlja informirano izbiro. Vaše izbire in želje glede sredstev proti bolečinam in morebitne spremembe odločitev spoštujejo v največji možni meri. Vsakršno posmehovanje je nesprejemljivo. Nesprejemljivo je vsiljevanje sredstev proti bolečinam ali odtegotanje sredstev proti bolečinam.

... da zdravstveni strokovnjaki upoštevajo, če poveste, da vas boli ali koliko vas boli. Nesprejemljivo je dajanje neprimernih opazk (npr. s seksualno konotacijo), omalovaževanje, posmehovanje, komentiranje izrazov bolečine.

... da zdravstveni strokovnjak zagotovi, da ob šivanju raztrganine ali prereza presredka ne čutite bolečin. Preden začne s postopkom, se prepriča, da sredstvo proti bolečinam, ki ste ga prejeli, učinkuje. Potem, ko je zdravilo proti bolečinam začelo učinkovati, skrbno zašije raztrganino ali prerez presredka.

Obstajajo omejitve pri uporabi zdravil, na primer vaše ali otrokovo zdravstveno stanje, porodni potek (npr. tik pred iztisom določenega zdravila ne morete več dobiti, ker bi lahko vplival na otrokovo stanje po rojstvu).

S pravicami, povezanimi z lajšanjem bolečin, je povezana tudi še ne uresničena pravica do neprekinjene podpore v nosečnosti in med porodom v obliki ena nosečnica oz. porodnica – ena babica. Sodelovanje z babico v nosečnosti med drugim omogoča dobro informiranost bodoče porodnice o prednostih rabe različnih metod za zagotavljanje udobja in lajšanje porodnih bolečin za omogočanje fiziološkega, normalnega poroda. Če porodnico spremlja ista babica celoten čas poroda, babica lažje zagotavlja individualizirano porodno pomoč po meri porodnice.

Predlagamo premislek o možnosti, da zdravstveni strokovnjaki pred prerezom presredka aplicirajo sredstva proti bolečinam; to se sklada s smernicami SZO.

5.

Spremljajo vas bližnji po vaši izbiri.

Izsledki številnih raziskav so potrdili, da neprekinjena navzočnost in podpora izkušene podporne osebe, ki je porodnici naklonjena, ženski pomaga, da se izogne invazivnim posegom ali jih preloži na poznejši čas. Hkrati prispeva k zmanjšanju potrebo po zdravilih za lajšanje bolečin ali pa ta sploh niso potrebna. Zmanjšuje število poškodb presredka in zmanjšuje število operativnih porodov in povečuje zadovoljstvo žensk s porodnim doživetjem. Pomembno je, da se kot porodnica ne počutite osamljeno ali zapuščeno.

Gre za dve pravici, ki ju predstavljamo v nadaljevanju.

5.1

Pravica do spremljevalca, spremljevalke med porodom po vaši izbiri, enega ali več.

To pomeni,

... da za navzočnost bližnjih pri porodu porodnišnica ne postavlja pogojev ali omejitev, povezanih z izobraževanjem ali plačilom. Prav tako ne postavlja omejitev glede števila navzočih kot so očetje, partnerji, družinski člani, otroci, doule, prijatelji ali drugi (z upoštevanjem razumnih omejitev porodnega okolja, upoštevanjem varnosti in pravil porodnega okolja, npr. spoštovanje zasebnosti drugih porodnic). Zahteva po finančnem prispevku za navzočnost očeta pri porodu, za zaščitno opremo ipd. ni primerna. Pogojevanje navzočnosti očeta z opravljenim tečajem priprave na porod ni primerno. ... da sta v središču obporodne skrbi ženska in otrok, spremljevalci in strokovnjaki delujejo v njuno dobro.

... da vas med porodom in/ali po njem spremlja tudi doula, če vi tako želite. To pa ne pomeni, da porodnišnice zagotavljajo spremljevalke ali doule.

... da ste vi (in bodoči oče, pomembni drugi) že v nosečnosti seznanjeni s prednostmi neprekinjene podpore bližnjih med porodom.

... da je navzočnost bližnjih mogoča tudi ob carskem rezu (z razumnimi omejitvami). Trenutno je to mogoče le ponekod.

... da so spremljevalci seznanjeni z možnostmi za podporo, ki so na voljo v porodni sobi (npr. masažne žogice, topli obkladki); kako naj uporabljajo metode za lajšanje bolečin, vključno z dotikom, objemi, masažo, porodom v vodi in s tehnikami sproščanja oziroma soočanja z bolečinami.

... da vi odločate o tem, ali bo spremljevalec navzoč ves čas ali pa ne. Morda ne želite, da bi bil prisoten pri določenih postopkih in posegih.

... da so pričakovanja glede oblačil in vedenja spremljevalk in spremljevalcev razumna; postavljanje pretiranih zahtev glede zaščitnih oblačil spremljevalcev in spremljevalk ni primerno.

5.2

Pravica, da vas pri pregledih v nosečnosti, med porodom in po njem spremljajo vaši bližnji, eden ali več.

To pomeni, na primer,

... da vas partner spremlja pri pregledih v nosečnosti in po porodu, če izrazite to željo.

... da vas partner ne spremlja pri pregledih, če on to želi, vi pa tega ne želite.

.....
Nekatere ženske izkušajo nasilje v družini ali partnersko nasilje.

V primeru, da izkušate nasilje v družini ali partnersko nasilje, povejte zdravstvenim strokovnjakom. Podprli vas bodo in vas usmerili k reševanju.

Predlagamo, da bi v zdravstvenih ustanovah, vključno s porodničnicami, uvedli možnost, da lahko z uporabo naslednjega znaka brez uporabe besed pokažete, da ste v družini ali partnerstvu izpostavljeni nasilju ali grožnjam in potrebujete pomoč: povezava <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/107316-mednarodni-znak-za-pomoc-pri-nasilju-v-druzni-ga-poznate>.

.....

6.

O tem, kdo od zdravstvenih strokovnjakov bo poleg vašega zdravstvenega strokovnjaka in njegovih sodelavcev še navzoč pri porodu, odločate vi.

Glede navzočnosti zdravstvenega strokovnjaka in njegovih sodelavcev in izvajanju oskrbe so vam zagotovljene tri pravice, 6.1 do 6.3, ki jih podrobneje predstavljamo v nadaljevanju.

6.1

Pravica vedeti, kdo sodeluje pri vaši porodni oskrbi.

V porodnišnici za vas skrbi »vaš« zdravstveni strokovnjak in njegovi sodelavci.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico vedeti, kdo sodeluje pri vaši porodni oskrbi, torej kdo je vaša babica, ginekolog porodničar in drugi zdravstveni strokovnjaki oziroma zdravstveni sodelavci.

To pomeni,

... da je ob vходу ordinacije, ambulate ali porodnega oddelka oz. na drugem primernem vidnem mestu napisano, kdo je na delovnem mestu in kakšna je njegova funkcija.

... da ima posamezni zdravstveni strokovnjak na vidnem mestu oznako z navedbo osebnega imena in naziva.

... da se vam zdravstveni strokovnjak ob prvem stiku tudi osebno predstavi.

... da »vaš« zdravstveni strokovnjak (na primer »vaša« babica) sodeluje z vami; grožnja, da vas bo pustila samo, če ne boste delali tako, kot on reče, ni sprejemljiva.

6.2

Pravica do soglasja k predlogu za navzočnost drugega razen vašega zdravstvenega strokovnjaka in njegovih sodelavcev, ki opravljajo določen postopek ali poseg, ali njegove zavrnitve.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico, da se strinjate s predlogom za navzočnost drugega razen vašega zdravstvenega strokovnjaka in njegovih sodelavcev. Pravico imate, da predlog zavrnete.

6.3

Pravica do soglasja k predlogu, da bi drugi (razen vašega zdravstvenega strokovnjaka in njegovih sodelavcev) opravil določen postopek ali poseg, ali njegove zavrnitve.

Po Zakonu o pacientovih pravicah vam morajo omogočiti, da so pri medicinskem posegu oziroma zdravstveni oskrbi navzoči le zdravstveni delavci oziroma zdravstveni sodelavci, ki opravljajo medicinski poseg oziroma zdravstveno oskrbo. V nekaterih primerih predlagajo navzočnost drugih ali da bi drugi izvedli določen postopek ali poseg. Osebe, ki se izobražujejo, so lahko navzoče le na podlagi vašega predhodnega soglasja.

To pomeni, da je ženska vedno seznanjena, da namerava drugi (ne njen zdravstveni strokovnjak ali sodelavec) opraviti ali spremljati določen postopek ali poseg; in ga lahko sprejeme ali odkloni.

Smiselno bi bilo, da bi vas predhodno seznanili, če predvidevajo, da se bo porodni pomoči pridružil še kdo (npr. v nekaterih porodnišnicah v drugi porodni dobi sodelujta dve babici).

To pomeni,

... da so pri medicinskem posegu oziroma zdravstveni oskrbi navzoči le zdravstveni delavci oziroma zdravstveni sodelavci, ki opravljajo medicinski poseg oziroma zdravstveno oskrbo.

... da niso navzoči drugi, ki za določen postopek ali poseg ali nego niso potrebni; ni sprejemljivo, na primer, da je pri ultrazvočnem pregledu navzoča oseba, ki trži ultrazvočne naprave.

... da vas vedno seznanijo, da namerava drugi (ne vaš zdravstveni strokovnjak ali njegov sodelavec) spremljati določen postopek ali poseg ali nego ali ga/jo opraviti.

... da lahko sprejmete predlog, da bi drugi (poleg zdravstvenega strokovnjaka in njegovih sodelavcev) spremljal ali opravil določen postopek ali poseg ali nego; ali ga zavrnete. Izsiljevanje navzočnosti drugih z grožnjo manj kakovostne obravnave, če se ne boste strinjali, ni sprejemljivo.

... da lahko sprejmete ali odklonite navzočnost študentov ali drugih oseb, ki se izobražujejo ali usposablajo, pri postopkih ali posegih ali negi, in to npr. v ambulanti, pri ultrazvočnem pregledu, v porodni, operacijski ali bolniški sobi. Izvajanje pritiska na vas glede navzočnosti drugih (na primer študentov), češ da se morajo tudi oni učiti, ni sprejemljivo. Ignoriranje vaše zahteve, da pri porodu ali po njem v prostoru ni opazovalcev, na primer študentov ali praktikantov, ni sprejemljivo.

... da si lahko premislite in prekličete dovoljenje za navzočnost drugih oseb (tistih poleg vašega zdravstvenega strokovnjaka in njegovega sodelavca), na primer študentk in študentov. Vašo odločitev morajo upoštevati. Zavrnitev ne sme vplivati na kakovost oskrbe.

Če želite, so navzoči dodatni strokovnjaki, npr. medicinska sestra pri vaginalnem pregledu, ki ga izvaja ginekolog porodničar, če je to praktično izvedljivo.

7.

Z novorojenčkom nista nikoli ločena.

Pomembno je, da je po rojstvu zagotovljen takojšen in čim trajnejši telesni stik (t. i. stik kože s kožo) med vami (očetom, pomembnim drugim) in otrokom za navezovanje, vzpostavljanje in vzdrževanje laktacije in dojenja, v spodbudo razvoju, za ohranjanje telesne toplote ... Vanj strokovnjaki posežejo le zaradi izjemnih razlogov. Izjema so življenjsko ogrožajoče situacije, ko je potrebna nujna medicinska pomoč, ki je ni mogoče izvesti drugače kot z ločevanjem matere in otroka. Otroka odnesejo proč od vas le po vnaprejšnjem predlogu in na podlagi vašega strinjanja.

Za več informacij glejte gradivo [Nežna pobuda](#).

Gre za dve pravici, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

7.1

Pravica do neprekinjenega telesnega stika takoj po rojstvu.

Po rojstvu otroka se začne tretja porodna doba. Otrok, mama in oče (starši) sodijo skupaj že od vsega začetka. Starši in otroci sami odrejajo odnos, njegov ritem, zaporedje dejanj, načine vzpostavljanja, ohranjanja in prekinjanja komunikacije.

Prvič, vidik otroka:

Mama in otrok potreujeta možnosti za neposreden dolgotrajen kožni stik takoj po rojstvu. To pomeni, da otrok potrebuje vašo neposredno telesno bližino – najbolje mu je, ko je gol na vaši goli koži.

Oče (pomembni drugi, družinski člani, bližnji, sorojenci, če so po rojstvu v bližini) potrebujejo možnosti za tesen, neposreden in dolgotrajen stik in spoznavanje takoj po rojstvu.

Če naštetu ni mogoče, otrok potrebuje bližino drugih ljudi.

Z otrokom naj vsi ravnajo nežno, občutljivo in preišljeno; enako velja, ko pri skrbi zanj uporabljajo instrumente. Če je le mogoče, se je treba izogibati vsemu, kar mu povzroča bolečino.

Pravica do **neprekinjenega telesnega stika takoj po rojstvu** pomeni, ... da otroka dvignete v naročje ali na prsi sami, takoj po rojstvu, ko ste na to pripravljeni, ali vam ga poda zdravstveni strokovnjak.

... da vse tri ocene po Apgarjevi opravijo, ko je otrok v vašem naročju.

... da morebitne preglede opravijo, ko je otrok v vašem naročju; če to ni mogoče, ko je otrok tesno ob vas; če to ni mogoče, tako, da ga vidite. Če vse naštetu ni mogoče, naj bo ob otroku oče.

... otroka nežno s toplo pleničko osušite vi ali oče; če ne, pa zdravstveni strokovnjaki.

... da otrok po vaginalnem porodu ne potrebuje rutinskega čiščenja dihalnih poti. Zelo verjetno pa čiščenja ne potrebuje niti po carskem rezu, pri mekonijski plodovnici itd.

... če se odločita, da otrok prejme kapljice (mazilo) v oči in/ali vitamin K, zdravstveni strokovnjaki odložijo aplikacijo na kasnejši čas.

... da zdravstveni strokovnjaki izvajajo le nujne posege, potrebne rutinske postopke in posege pa odložijo na kasnejši čas. Postopki, kot so tehtanje, merjenje in morebitno umivanje, kadar bi bilo potrebno, lahko počakajo.

... da zdravstveni strokovnjaki tudi ob zdravstvenih postopkih ali posegih zaradi otrokovega ali vašega zdravja omogočajo ohranjanje stika med vami in otrokom; skrbijo za čim več miru.

... da zdravstveni strokovnjaki pri odločanju o načinu izvedbe nujnega zdravstvenega postopka ali posega upoštevajo tudi pomen stika med otrokom in vami (očetom, pomembnim drugim).

... da otroka takoj po rojstvu dobite ali vzamete v naročje. Proti vaši volji ga ne smejo odnesti od vas, na primer zato, da bi ga umili in oblekli; izjema so nujni ukrepi. Otroka brez utemeljenih razlogov ni primerno pustiti ločenega od vas npr. v niši, pod ogrevalno lučko.

Drugič, vidik materine oskrbe:

V tretji porodni dobi potrebujete spremljanje zdravstvenega stanja in zdravstveno oskrbo, navadno zato ni potrebna ločitev od otroka.

Pravica do **neprekinjenega telesnega stika takoj po rojstvu** pomeni tudi,

... da lahko ob rojevanju posteljice otrok ostane v vašem naročju.

... da ob morebitnem šivanju raztrganine ali prereza presredka otrok ostane v vašem naročju.

Tretjič, čas po zaključenem porodu:

Po zaključenem porodu (po zaključeni tretji porodni dobi, ko se porodi tudi posteljica) in po ustreznih postopkih oskrbe matere in otroka navadno ostane ta tri ure v porodni sobi skupaj s spremljevalcem/ko. Potrebno je skrbno spremljanje zdravstvenega stanja matere in otroka.

Družina po porodu potrebuje mir, umirjeno okolje, zmanjšane dražljaje (kolikor je le mogoče, blago, zastrto svetlobo, prijetno topel prostor, umirjeno vzdušje, brez hrupa in glasnih zvokov, dovolj časa, in »prostor« zase). V prostoru naj bo le nujno zdravstveno osebje, navzočnost pa nevsiljiva. Upravičeno pričakujete, da imate kot mama (oče, pomembni drugi) prednost pri vzpostavljanju očesnega stika, ogovarjanju, dotikanju in pestovanju otroka vse od prvih trenutkov po porodu dalje.

Zdravstveni strokovnjaki podpirajo, usmerjajo, pomagajo sorazmerno glede

na vaše potrebe in potrebe otroka, očeta; pomembno je, da so potrpežljivi, strpni, obzirni, umirjeni, govorijo tiho ...

To pomeni tudi,

... da je otrok vašem naročju; skupaj ste z očetom (pomembnim drugim); brez utemeljenega razloga otroka ne ločujejo od vas (od očeta, pomembnega drugega) in se ne vmešavajo v dogajanje.

... da vam obzirno in spoštljivo do vas in otroka pomagajo pri pristavljanju novorojenčka na prsi, če je to potrebno.

7.2

Pravica do **sobivanja z novorojenčkom/novorojenčico**.

Sobivanje z novorojenčkom je zagotovljeno v večini slovenskih porodnišnic. Sobivanje z novorojenčkom pomeni, da sta otrok in mama skupaj cel čas, 24 ur na dan.

Pravica do sobivanja z novorojenčkom/novorojenčico temelji na potrebah otroka, matere (očeta, pomembnih drugih) in je povezana s pravico do omogočanje družinskega življenja. Gre za zagotavljanje okoliščin, ki omogočajo spoznavanje med družinskimi člani in povezovanje z otrokom.

Tudi na oddelku za otročnice, kamor vas premestijo po treh urah po porodu, z otrokom potrebujeta možnosti za tesen stik. Otroku samota ne dene dobro. Tudi ko spi, potrebuje vašo neposredno bližino. Če ni mogoče, da je tik ob vas, je pomembno, da je v istem prostoru z vami vseh 24 ur na dan. Veliko naj bo v naročju. V primeru, da potrebujete počitek, bi bilo primerno, da zdravstveni strokovnjaki v tem času ljubeče poskrbijo za otroka.

Konkretno pravica do **sobivanja z novorojenčkom/novorojenčico** pomeni,

... da imate zagotovljeno neprekinjeno sobivanje s svojim otrokom;

... da imate zagotovljeno podporo in praktično pomoč pri negi otroka, dojenju, sodelovanju z njim ...

... da jemljejo kri med dojenjem in/ali med pestovanjem v vašem naročju (ali v naročju očeta, pomembnega drugega).

... vse nadaljnje zdravstvene preglede ali posege pri otroku opravijo v vašem naročju (ali v naročju očeta, pomembnega drugega), če je le mogoče.

Oče (pomembni drugi, družinski člani) potrebujejo možnosti za tesen stik in spoznavanje v prvih dneh po rojstvu. Poleg možnosti obiskov je primerna možnost apartma za družino. Apartma omogoča sobivanje otroka in matere, očeta; neposreden dolgotrajen kožni stik, dolgotrajno kengurujanje, spoznavanje med družinskimi člani, podpora partnerki, pridobivanje veščin nege in sodelovanja z otrokom ...

Predlagamo, da bi bili tovrstni apartmaji del brezplačne ponudbe za družine, ki si take oblike bivanja želijo.

To pomeni tudi,

... možnost za neprekinjeno sobivanje imata tudi po carskem rezu, pri tem sta zagotovljeni ustrezna pomoč in podpora.

... da ustanova omogoča materam in družinam, vključno tistim z bolnimi ali prezgodaj rojenimi dojenčki ali otroki s prirojenimi zdravstvenimi težavami, da se jih dotikajo, jih pestujejo, dojijo in skrbijo zanje, kot je to združljivo z njihovim stanjem.

... da je staršem zagotovljen popolnoma prost dostop do bolnega ali prezgodaj rojenega otroka z ustreznimi informacijami in podporo glede nege in morebitnega zdravljenja, vključno z dolgotrajnim kengurujanjem.

... da kot mama dobivate podporo pri vzpostavljanju in vzdrževanju laktacije. Podpirajo vas pri pristavljanju in dojenju in vam svetujejo. Nasveti morajo biti strokovno utemeljeni. Na primer, ne drži, da otrok po rojstvu 24h ne potrebuje vašega mleka (kolostruma).

... da dobivate podporo in pomoč, da si odpočijete in, če je le mogoče, pri tem bivate skupaj s svojim otrokom.

... da spoštujejo in upoštevajo vašo odločitev glede dojenja. Otroka ne smejo nahraniti npr. z raztopino glukoze ali mlečnim nadomestkom, če je to v nasprotju z vašo odločitvijo ali brez vaše vednosti in strinjanja.

... da se otrok na oddelku za novorojenčke ne pusti jokati. Ni res, da si dojenčki z jokom »krepijo pljuča«.

... da dobivate pomoč in podporo pri prepoznavanju otrokovih potreb in odzivanju nanje. Pomembno je, na primer, da se na dojenčkov jok odzovemo. Komentar, da dojenčki pač jokajo in da »bo otrok še velikokrat jokal«, ni ustrezen.

8.

V obporodnem obdobju so zagotovljene informacije, podpora in pomoč pri negi in skrbi za otroka

8.1

Pravica do sodobnih in preverjenih informacij o potrebah novorojenčka, njegovi negi in sodelovanju z njim, o dojenju in prehrani novorojenčka in dojenčka, do telesne in psihične podpore, pomoči, in do usmeritve k dodatnim virom, kadar to želite.

Bodoči starši in starši potrebujejo informacije o potrebah novorojenčka ter o postopkih ter posegih in izbirah po porodu. Z njimi so povezane potrebe matere in očeta (telesne, duševne, potrebe, ki izvirajo iz odnosov).

Pravica do sodobnih in preverjenih informacij o novorojenčku, njegovi negi in sodelovanju z njim, o dojenju in prehrani novorojenčka in dojenčka, do telesne in psihične podpore, pomoči, in do usmeritve k dodatnim virom pomeni,

... da so na voljo informacije za vas (bodoče starše, starše) o tem, kaj potrebuje novorojenček in kaj zmore.

... da zdravstveni strokovnjaki vas (starše) informirajo o potrebah in možnostih vašega novorojenčka.

... do ste vi (oče, pomembni drugi) navzoči ob negi, pregledih in redno informirani o ugotovitvah glede otroka in njegovega stanja, o poteku nege, in imate možnost sodelovati po svojih možnostih.

... da ste vi (oče, pomembni drugi) deležni učenja spretnosti nege in sodelovanja z otrokom v mirnem, spodbudnem in prijaznem vzdušju.

... da so zagotovljena učinkovita podporna okolja za dojenje in usposobljeni strokovnjaki s posebnimi, dodatnimi znanji o laktaciji in dojenju.

To pomeni tudi,

... da vas podirajo in prepoznavajo vaše napore pri učenju dojenja in negi otroka. Nihče se ne posmehuje ob nerodnostih in neizkušeniosti.

...da prepoznavajo vaše uspehe pri črpanju mleka. Nihče se ne norčuje iz vas glede tega, koliko mleka ste načrpali.

... da je čas podoja nedonošenčka neomejen, če otrokovo stanje to dopušča. Kadar dojenje ni mogoče, je dojenčku zagotovljeno hranjenje z vašim mlekom ali drugim humanim mlekom, če se vi (starša) s tem strinjate.

Banka humanega mleka se v Sloveniji šele vzpostavlja.

... zagotavljanje posebne podpore in pomoči, če ste v duševni stiski.

... da osebje upošteva vaše odločitve o načinu hranjenja otroka; da na pri-

mer brez vaše vednosti in strinjanja otroka ne nahranijo z mlečnim nadomestkom in mu ne dajo glukoze.

... da dobite podporo glede izbir hranjenja otroka. Nihče ne izvaja psihičnih pritiskov na vas.

... da čutite, da vas spoštujejo, ne glede na način hranjenja otroka. Nihče vas ne ponižuje zaradi domnevne nezmožnosti dojenja.

... da imata z otrokom kar največjo svobodo glede ritmov dojenja in vam dojenja ni treba podrežati rutini ali časovnim shemam (brez utemeljenega razloga).

... da zdravstveno osebje spoštuje spanec vašega otroka. Brez vašega soglasja otroka ne zbujajo (brez utemeljenega razloga).

... da zdravstveno osebje spoštuje vašo zasebnost in ne jemlje otroka k sebi v naročje (brez utemeljenega razloga), ga ne razkazuje, se z njim ne fotografira ipd.

... da vaše odločitve glede nege otroka spoštujejo in upoštevajo. Če na primer za vašega novorojenčka ne dovolite rabe določenega sredstva za nego kože (npr. komercialnega mleka za telo), to upoštevajo.

.....
Govorimo o primerih, ko otrok in mama ne potrebujeta nujnih medicinskih posegov, ki jih ni mogoče izvesti drugače kot z ločitvijo mame in otroka.

Razumljivo je, da v nekaterih primerih obstajajo tehtni razlogi, do navedenega ni mogoče v celoti upoštevati (na primer, če bi utemeljeno domnevali, da gre pri mami za hujše težave v duševnem zdravju in bi potrebovala skrben nadzor).

.....

9.

Varni ste in zaščiteni pred vsemi oblikami nasilja.

Nobeno nasilje ni opravičljivo. To je jasno opredeljeno v Splošni deklaraciji človekovih pravic. V Istanbulski konvenciji je še posebej poudarjena ženska pravica do zaščite pred vsemi oblikami nasilja.

Velja prepoved mučenja in drugega slabega ravnanja. V Evropski konvenciji o človekovih pravicah je prepoved mučenja opredeljena v tretjem členu. Vključuje mučenje, nečloveško ravnanje ali kaznovanje in ponižujoče ravnanje. Odsotnost mučenja je absolutna temeljna človekova pravica.

Nekateri vidiki so zajeti v drugih postavkah, od 1. do 8. in v 10.

V porodnišnico prihajate, da bi s strokovno podporo in pomočjo rodili svojega otroka. V porodnišnici za vas skrbijo zdravstveni strokovnjaki. Temeljni pogoj za dobro obporodno skrb je sodelovanje med vami, porodnico, in zdravstvenimi strokovnjaki. Zdravstveni strokovnjaki bi morali imeti do vas dober odnos. V nekaterih primerih ni tako. V tej postavki govorimo o tem, da imate pravico do varnosti in zaščite pred vsemi oblikami nasilja. Gre za vaše doživljanje posameznih postopkov, posegov, ravnanja in odnosa.

Gre za dve pravici, od 9.1 do 9.2, ki ju predstavljamo v nadaljevanju.

9.1

Pravica do **nenasilja – ne izkušate ne telesnega, ne psihičnega, ne besednega, ne spolnega nasilja in slabega ravnanja.**

Pravica do nenasilja pomeni,

... da izvedejo vaginalni pregled le, če vas prej informirajo in soglašate.*

... da vaginalni pregled izvedejo obzirno in tako, da vam ne povzroča (nepotrebnih, preprečljivih) bolečin.

... da izvedejo prediranje plodovih ovojev med vaginalnim pregledom le, če vas prej informirajo in soglašate.*

... da izvedejo ročno odpiranje materničnega vratu le, če vas prej informirajo in soglašate.*

... da pritiskajo na vrh maternice le, če vas prej informirajo in soglašate.*

... da izvedejo prerez presredka le, če vas prej informirajo in soglašate.*

... da uporabijo kateter za praznjenje mehurja le, če vas prej informirajo in soglašate.*

... da izvedejo kakršenkoli postopek ali poseg le, če vas prej informirajo in soglašate.*

... da so do vas pozorni in da vam dajejo podporo tako, da čutite, da ste v središču pozornosti in oskrbe; ne pa prezrti, zanemarjeni, spregledani.

... da ne manipulirajo z vami, npr. tako, da vam zatrjujejo, da zaradi dobrobiti otroka ne morete rojevati v pokončnem položaju (pa trditev ni utemeljena).

... da ni mesta za posmehovanje, žaljenje, komentiranje.

... da vas ustrezno informirajo o vašem in otrokovem zdravstvenem stanju in poteku poroda, ni pa mesta za zastraševanje ali manipulacijo z napovedovanjem negativnih izidov poroda, ki so neutemeljeni ali prirejeni.

... da imate kot porodnica možnost izraziti svoja pričakovanja in sodelovati pri odločitvah.

... da je to, kar sporočate o svojih občutkih, slišijo in smiselno upoštevajo, na primer »če ležim, se mi popadki ustavijo.«

... da vas kot porodnico nihče ne priganja, na primer, naj ne »zavlačujete s porodno«, češ da zunaj na porodno sobo čakajo druge.

... da vas glede pritiskanja v drugi porodni dobi usmerjajo, če to potrebujete; ni pa mesta za ukazovanje porodnici »kakati in lulati«.

... da so zdravstveni strokovnjaki odprti za sodelovanje; ni mesta za avtoritarnost in ukazovanje.

... da vam omogočijo gibanje in različne položaje; ni mesta za siljenje k mirovanju ali za zadrževanje v prisilnem položaju. Nihče ne sme uporabiti fizične sile, da bi vas prisilil v določen položaj.

... da vam ob predlogu, da bi otroka odpeljali ali bi bival ločeno, navedejo utemeljene razloge; ni mesta za napačne informacije o potrebi po ločevanju ali ločenem bivanju.

... da dobite ustrezne informacije o dojenju; sugestija materi, da nima dovolj mleka (na podlagi napačnih predpostavk, nestrokovno utemeljena), ni na mestu.

... da dobite vso praktično in čustveno podporo ob novi vlogi matere; sporočanje dvoma o zmožnostih in primernosti za materinstvo nasploh ni na mestu.

... da se opora za noge (»stremena«) uporablja le z utemeljenim razlogom; vezanje nog porodnice na oporo za noge in vezanje rok ni dopustno.

... ob dotikanju vašega telesa so obzirni in spoštljivi; masaža prsi ali manipulacija z vašimi prsnimi bradavicami ne bi smeli boleti; izvedejo ju le, če vas prej informirajo in soglašate.

... da ob vaših izrazih nelagodja in bolečine dobite ustrezno čustveno podporo; žalitve in posmeh niso dopustni.

...da vas informirajo o metodah in zdravilih za lajšanje bolečin in vam jih zagotovijo, če tako želite (ob upoštevanju zdravstvenih oz. medicinskih omejitev); odtegotvanje metod ali zdravil za lajšanje bolečine ni sprejemljivo.

* S soglasjem ali zavrnitvijo je povezana tudi vaša odgovornost. Preden sprejmete ali zavrnete predlagani postopek ali poseg, premislite o razlogih zanj ter o prednostih in tveganjih, če ga sprejmete ali odklonite.

9.2

Pravica do zaščite pred vsakršnim – telesnim, psihičnim, besednim, spolnim nasiljem in slabim ravnanjem.

Drugi, ki so priče, so vas dolžni zaščititi.

Nujno bi bilo potrebno, da

... ob nasilnem vedenju drug zdravstveni strokovnjak ukrepa tako, da se to takoj prekine.

... ob besednem, čustvenem, spolnem nasilju drug zdravstveni strokovnjak ukrepa tako, da vas zaščiti.

10.

Sodelovanje v raziskavah je prostovoljno.

10.1

Pravica do **odločitve za sodelovanje v raziskavi ali zavrnitve sodelovanja.**

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate zagotovljeno pravico, da se lahko odločite za sodelovanje v raziskavi, o kateri so vas pravočasno in popolno informirali, ali pa sodelovanje zavrnete.

Odločitev za sodelovanje ali zavrnitev ne sme vplivati na nadaljevanje skrbi in nege ali na kakovost storitev in odnosa.

11.

Vpogled v zdravstveno dokumentacijo vam je zagotovljen.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico do seznanitve z vašo zdravstveno dokumentacijo in pravico do kopije zdravstvene dokumentacije.

Staršem je zagotovljena možnost do seznanitve z otrokovo zdravstveno dokumentacijo in pravica do kopije njegove zdravstvene dokumentacije.

Gre za dve pravici, ki ju predstavljamo v nadaljevanju.

11.1

Pravica do seznanitve in vpogleda v svojo (in otrokovo) zdravstveno dokumentacijo, in to v celoti.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico do seznanitve z vašo zdravstveno dokumentacijo.

Staršem je zagotovljena možnost do seznanitve z otrokovo zdravstveno dokumentacijo.

11.2

Pravica do kopije svoje (in otrokove) zdravstvene dokumentacije, če izrazite to željo.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico do kopije zdravstvene dokumentacije.

Staršem je zagotovljena pravica do kopije otrokove zdravstvene dokumentacije.

To pomeni,

... da je na vašo željo zagotovljen vpogled, prepis in kopiranje vaše (in otrokove) zdravstvene dokumentacije; če želite, tudi z obrazložitvijo izvajalca zdravstvenih storitev. V zdravstveno dokumentacijo se lahko dodajo vaše pripombe.

... da vam morajo na vašo željo zagotoviti kopijo porodnega zapisnika.

... prirejanje podatkov ali namerno izpuščanje podatkov pri dokumentiranju ni dopustno.

12.

Obravnava kršitev vam je zagotovljena.

Zagotovljeno je uresničevanje pravice do obravnave kršitev pacientovih pravic in do brezplačne pomoči zastopnika pacientovih pravic pri uresničevanju pacientovih pravic.
Gre za dve pravici.

12.1

Pravica do obravnave kršitev pacientovih pravic ženske, otroka oziroma družine.

Po Zakonu o pacientovih pravicah imate pravico do rabe storitev zastopnika pacientovih pravic.

12.2

Postopki obravnave kršitev pacientovih pravic so jasno opredeljeni.

Po Zakonu o pacientovih pravicah morajo postopki za varstvo pacientovih pravic med drugim zagotavljati obveščeno in podporo pacientu, preprosto, pregledno, hitro in učinkovito reševanje, brezplačno svetovanje in pomoč zastopnika pacientovih pravic, nepristranskost in poštenost obravnave, ustrezno sprotno dokumentiranje.

Uresničevanje pravic porodnice

Triintrideset Pravic porodnice smo smiselno razporedili v dvanajst tematskih sklopov, da bi bile kar se da preproste za »uporabo«. Med seboj so sicer v različnih razmerjih: nekatere so nadrejene drugim, nekatere se delno medsebojno prekrivajo, nekatere so neodvisne nekatere so izpeljane iz splošnejših pravic.

Kako uresničevati svoje pravice?

Uresničljivost vaših pravic je odvisna od številnih dejavnikov, med drugim:

- vaše seznanjenosti in aktivnega zavzemanja,
- seznanjenosti zdravstvenih strokovnjakov in omogočanja uresničevanja vaših pravic z njihove strani,
- pogojev ter okoliščin delovanja zdravstvene ustanove in
- pogojev ter okoliščin delovanja zdravstvenega sistema.

Kaj lahko glede pravic storite vi?

Seznanite se z vašimi pravicami že pred porodom.

Z zavedanjem o svojih pravicah se boste lažje odločali o izbirah, povezanih s porodom. Vedeli boste, kaj je sprejemljivo in kaj ne. Seznanite se temi informacijami svojega partnerja, spremljevalko. Pogovarjajte se z zdravstvenimi strokovnjaki o tem, kakšen odnos in oskrbo pričakujete.

Če ste že rodili, morda želite svojo izkušnjo premisliti tudi z vidika pravic. Če se boste odločili za naslednjo nosečnost, se na podlagi preišljene izkušnje in novega znanja o pravicah še drugače pripravite na porod.

Povejte o pravicah porodnice drugim ženskam.

Kaj storiti, če menite, da so vam pravice kršene?

Povejte, kaj mislite, čutite, kaj doživljate ali ste doživeli, če le lahko. Pogovorite se, če je mogoče. Vključite svoje spremljevalce/ke.

Opozorite, kadar opazite kršitve, ki se dogajajo drugim.

Po porodu

Stopite v stik z ustanovo, kjer ste rodili.

Obrnite se na zastopnika pacientovih pravic. Obrnite se na zagovornika človekovih pravic.

Obrnete se lahko na Združenje Naravni začetki: sporočite, kaj ste doživeli. Sporočite vaše predloge.

Kako glede pravic delujemo pri Združenju Naravni začetki?

S Pravicami porodnice smo naredili pomemben korak: predstavljamo vam zbrane in komentirane pravice. Zdravstveni sistem še ne zagotavlja uresničevanja vseh pravic. Glede na obstoječi sistem obporodne skrbi so nekatere od pravic v praksi za vas težje uresničljive, zato tu berete tudi predloge za dopolnitve in spremembe v obporodnem sistemu, v ustanovah in v ravnanju zdravstvenih strokovnjakov.

Za dosledno uresničevanje pravic porodnic je nujno sodelovanje strokovnjakov, strokovnih združenja, zdravstvenih institucij ter odločevalcev - portal Pravice porodnice je odprt tudi zanje. Ženske in družine ter zainteresirano javnost pa vabimo k aktivni rabi portala Pravice porodnice; oglasite se s svojimi izkušnjami in predlogi.

Na čem temeljijo Pravice porodnice?

Predstavljene Pravice porodnice temeljijo na mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah in drugih pravicah, vključno z naštetimi:

- **Splošna deklaracija človekovih pravic, OZN, 1948**
Dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/
- **Splošna deklaracija o bioetiki in človekovih pravicah**
United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights, 2006
Dostopno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146180?posInSet=1&queryId=3e4e41f4-8b5f-48b3-a329-7c55faedc301>
- **Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah**
United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966
Dostopno na: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
- **Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah**
United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights. International Covenant on Civil and Political Rights, 1966
Dostopno na: www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx
- **Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk**
United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
Dostopno na: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm
- **Izjava o odpravi nasilja nad ženskami; Assembly UNG. Declaration of the Elimination of Violence Against Women, 1993**
Dostopno na: www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm
- **Poročilo Urada visokega komisarja Zdru-**

ženih narodov za človekove pravice o preprečljivi maternalni umrljivosti in obolevnosti ter človekovih pravicah

United Nations High Commissioner. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on Preventable Maternal Mortality and Morbidity and Human Rights, 2010

Dostopno na: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/Health/ReportMaternalMortality.pdf>

• **Četrta svetovna konferenca o ženskah, Peking. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. Beijing Declaration and Platform for Action. The Fourth World Conference on Women, 1995**

Dostopno na: www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf.

• **Konvencija o otrokovih pravicah, Organizacija združenih narodov, OZN, 1989.**

Dostopno na: www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/73241a9c65/Konvencija-o-otrokovih-pravicah.pdf

• **World Association for Infant Mental Health. WAIMH Position Paper on the Rights of Infants. Perspectives in Infant Mental Health, 2016**

Dostopno na: <https://perspectives.waimh.org/2016/06/15/waimh-position-paper-on-the-rights-of-infants/>

• **Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima, na kratko poimenovana tudi Istanbulska konvencija, 2011.**

V Sloveniji ratificirana 2015.

Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2015-02-0001>

• Pravice porodnice temeljijo tudi na:

Ustava Republike Slovenije

Zakon o pacientovih pravicah, ZPacP, 2008, (15/08, 55/17, 177/20)

Dostopno na: www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=200815&stevilka=455

Zakon o varstvu osebnih podatkov, ZVOP-1-UPB1

Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2008-01-0455?sop=2008-01-0455>

Organizacije, ki se še posebej posvečajo pravicam porodnice

O pravicah porodnic, preprečevanju nasilja in neprimernih praks v obporodni oskrbi ter o spoštljivi obporodni skrbi pišejo med drugim

- **Svetovna zdravstvena organizacija, SZO, World Health Organization, WHO**

World Health Organization, *Pregnancy, Childbirth, Postpartum and Newborn Care. A Guide for Essential Practice*, 3rd ed., WHO, Geneva 2015.

Dostopno na:

apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/249580/9789241549356-eng.pdf?sequence=1

Prevod v slovenščino Združenje mam MAMICE ZA MAMICE, Nosečnost, porod, poporodna oskrba in oskrba novorojenčka: priročnik temeljnih praks, 2017.

Dostopno na:

www.mamicezamamice.com/_files/ugd/90852b_b0fdf59e5f8d40879370c65396d07917.pdf

Smernice SZO:

Respectful Maternity Care Charter, 2012.

Dostopno na:

www.who.int/woman_child_accountability/iERG/reports/2012_01S_Respectful_Maternity_Care_Charter_The_Universal_Rights_of_Childbearing_Women.pdf

World Health Organization, Prevention and elimination of disrespect and abuse during childbirth, 14. 9. 2014.

Dostopno na:

www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-14.23

World Health Organization, The Prevention and Elimination of disrespect and abuse during childbirth during facility-based childbirth, 2015.

Dostopno na:

www.who.int/publications/i/item/9789241511216

World Health Organization. Standards for Improving quality of maternal and newborn health care in health facilities Geneva: WHO; 2016.

Dostopno na:

apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/249155/1/9789241511216-eng.pdf?ua=1

World Health Organization, Prevention and Elimination of Disrespect and Abuse During Childbirth. Greater Support from Governments and Development Partners for Research and Action.

Dostopno na:

www.who.int/reproductivehealth/topics/maternal_perinatal/statement-childbirth-govnts-support/en/.

World Health Organization. WHO recommendations on antenatal care for a positive pregnancy experience, 2016.

Dostopno na:

www.who.int/publications/i/item/9789241549912

World Health Organization, WHO recommendations on newborn health: guidelines approved by the WHO Guidelines Review Committee (WHO/MCA/17.07) Geneva: World Health Organization; 2017.

Dostopno na:

www.who.int/publications/i/item/WHO-MCA-17.07

World Health Organization, WHO Recommendations: Intrapartum care for a positive childbirth experience, 2018.

Dostopno na:

apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272447/WHO-RHR-18.12-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

- **UNICEF**

WHO/UNICEF Baby-Friendly Hospital Initiative (BFHI)

Unicef, World Health Organization. Implementation guidance: protecting, promoting and supporting breastfeeding in facilities providing maternity and newborn services – the revised Baby-friendly Hospital Initiative 2018

Dostopno na:

www.who.int/publications/i/item/9789241513807

- **Mednarodna zveza ginekologov in porodničarjev, The International Federation of Gynecology and Obstetrics, FIGO**

Član FIGO je tudi Združenje ginekologov in porodničarjev Slovenije, Slovene Association of Gynaecologists and Obstetricians.

- FIGO Guidelines to Mother-Baby Friendly Birthing Facilities, 2014.
International Federation of Gynecology and Obstetrics. *FIGO Statement: Ethical Framework for Respectful Maternity Care During Pregnancy and Childbirth*. 2021.
Dostopno na:
www.figo.org/resources/figo-statements/ethical-framework-respectful-maternity-care-during-pregnancy-and-childbirth
- International Federation of Gynecology and Obstetrics. FIGO Statement – *Childbirth: A Bill of Rights*. 2021.
Dostopno na:
www.figo.org/resources/figo-statements/child-birth-bill-rights
- **Mednarodno združenje za človekove pravice pri porodu, Human Rights in Childbirth, HRiC**
www.humanrightsinchildbirth.org/
Dostopno na:
humanrightsinchildbirth.org/index.php/rights/
 - **Mednarodno porodno združenje MamaOtrok, International MotherBaby Childbirth Organization, IMBCO**
imbco.weebly.com/
a) 10 Steps of the International MotherBaby Childbirth Initiative
Dostopno na:
imbco.weebly.com/imbci-extended.html
Prevod v slovenščino: Mednarodno porodno združenje MamaOtrok, *Deset korakov do odličnih obporodnih storitev MamaOtrok*, IMBCI. Drglin, Z., v sodelovanju z Šimnovec, I., *Združenje Naravni začetki*, Ljubljana 2009.
Dostopno na:
www.mamazofa.org/za-starse/literatura.
 - b) The International Childbirth Initiative, ICI
Dostopno na:
icichildbirth.org/wp-content/uploads/2021/04/ICI_International-Childbirth_2021.4.pdf
 - **National Institute for Health and Care Excellence, NICE**
National Institute for Health and Care Excellence, *Intrapartum Care for Healthy Women and Babies*, 2014, 2017.
Dostopno na:
www.nice.org.uk/guidance/cg190/resources/intrapartum-care-for-healthy-women-and-babies-pdf-35109866447557
 - **Zveza beli trak, The White Ribbon Alliance, WRA**
The White Ribbon Alliance, *Respectful Maternity Care*.
Dostopno na:
www.whiteribbonalliance.org/
Respectful Maternity Care Charter: The Universal Rights of Childbearing Women
Dostopno na:
www.whiteribbonalliance.org/respectful-maternity-care-charter/
White Ribbon Alliance. *Respectful Maternity Care. The White Ribbon Alliance. The Universal Rights of Childbearing Women* Washington DC, 2011
Dostopno na:
www.whiteribbonalliance.org/wp-content/uploads/2017/11/Final_RMC_Charter.pdf
 - **Mednarodna zveza babic, International Confederation of Midwives, ICM**
ICM, *Bill of Rights for Women and Midwives*, 2011, 2017.
Dostopno na:
internationalmidwives.org/assets/files/general-files/2019/01/cd2011_002-v2017-eng-bill_of_rights-2.pdf
 - **Združenje Naravni začetki**
Drglin, Z. in Šimnovec, I., *Moj trebušček, najin porod, naše rojstvo*, Združenje Naravni začetki, Ljubljana 2008.
Dostopno na:
www.mamazofa.org/akcije/moj-trebuscek-na-jin-porod-nase-rojstvo-20-pravic-za-20000-dru-zin.
 - Drglin, Z. in Šimnovec, I., *Porodna pobuda za odlično obporodno skrb*, Združenje Naravni začetki, Ljubljana 2010.
Dostopno na:
www.mamazofa.org/sites/default/files/akcije/56-porodna-pobuda/porodna-pobuda-pojasnila.pdf
Drglin, Z. in Šimnovec, I., *Nežna pobuda*, Združenje Naravni začetki, Ljubljana 2015.
Dostopno na:
www.mamazofa.org/nmo/

- **Razvojni cilji novega tisočletja in Cilji trajnostnega razvoja, OZN**

Usmeritve Združenja Naravni začetki so skladne z **Razvojnimi cilji novega tisočletja** (*Millennium Development Goals*), ki so jih leta 2000 sprejeli pri Organizaciji združenih narodov.

Razvojni nameni in cilji novega tisočletja, ki so še posebej povezani s Pravicami porodnice:

- Tretji namen. Promovirati enakost spolov in dati več moči ženskam
- Četrty namen: Zmanjšati smrtnost otrok
- Peti namen: Izboljšati zdravje mater

Usmeritve Združenja Naravni začetki so skladne tudi s **Cilji trajnostnega razvoja, CTR** (*Sustainable Development Goals, SDGs*), ki so jih 2015 zasnovali in sprejeli pri Organizaciji združenih narodov.

Cilji trajnostnega razvoja, ki so še posebej povezani s Pravicami porodnice:

→ Tretji cilj:

Zdravje in dobro počutje,

ki poudarja, da je treba poskrbeti za zdravo življenje in spodbujati splošno dobro počutje v vseh življenjskih obdobjih; še posebej v delih, ki se nanašajo na reproduktivno zdravje, zdravje mater, novorojenčkov, otrok in mladostnikov ter nenalezljive bolezni in duševno zdravje.

→ Peti cilj:

Enakost spolov,

ki poudarja nujno za doseganje enakosti spolov ter krepitev vloge vseh žensk in deklic; še posebej v delih, ki se nanašajo na prizadevanja za dvig položaja žensk in omogočanje njihovega aktivnega sodelovanja pri uresničevanju njihovih reproduktivnih in spolnih pravic, vključno z obravnavo nasilja na podlagi spola v javnem in zasebnem življenju.

→ Deseti cilj:

Zmanjšanje neenakosti,

še posebej v delih, ki se nanašajo na ranljive skupine in neenakosti, povezane s spolom, ekonomskim in socialnim statusom, stopnjo izobraženosti.

→ Šestnajsti cilj:

Mir, pravičnost in močne institucije,

ki poudarja, da je treba spodbujati miroljubne in odprte družbe za trajnostni razvoj, vsem omogočiti dostop do pravnega varstva ter oblikovati učinkovite, odgovorne in odprte ustanove na vseh ravneh;

še posebej v delih, ki se nanašajo na zmanjševanje pogostosti vseh oblik nasilja, razvijati odgovorne, pregledne in učinkovite ustanove in na informiranje o pravicah in svoboščinah in na ukrepe za njihovo dejansko uresničevanje in varovanje.

- **Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije**

Ažman, M. (ur.), Kompetence in aktivnosti izvajalcev v dejavnosti babištva, Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, Ljubljana 2021.

Dostopno na:

www.zbornica-zveza.si/wp-content/uploads/2021/06/KOMPETENCE-in-poklicne-aktivnosti-izvajalcev-v-dejavnosti-babi%C5%A1tva.pdf

- **Orgasmic birth**

www.orgasmicbirth.com/birth-violence/

Njihova akcija za spoštovanje človekovih pravic: #MeTooBirth

- **Every Woman Every Child. Global Strategy for Women's, Children's and Adolescents' Health, New York, 2015.**

Dostopno na:

globalstrategy.everywomaneverychild.org/

Pojasnila o besedišču in konceptih

Da bi bilo besedilo Pravice porodnice kar se da preprosto brati, na kratko pojasnjujemo nekatere pojme in koncepte.

o fiziološkem porodu, normalnem porodu, naravnem porodu, porodu z majhnim tveganjem; porodu z velikim tveganjem, patološkem porodu

Ko govorimo o fiziološkem, naravnem, normalnem porodu, navadno mislimo na vaginalni porod, ki se začne in nadaljuje ter zaključi spontano. Spontano pomeni, na primer, da poroda ne sprožijo in /ali ne pospešujejo z zdravili ali drugimi postopki in posegi. Izrazi »naravni porod«, »normalni porod«, »fiziološki porod« niso povsem zamenljivi. Tem pojmom je skupna predpostavka, da biološki vzorci rojevanja dobro delujejo tudi pri sodobni ženski in plodu.

Za porod, pri katerem pomagajo babice, se ponekod uporablja izraz »babiški porod«; razlikoval naj bi se od poroda, ki je bolj medicinski. Poimenovanje »babiški porod« je zavajajoče, kajti v sodobnem pristopu k porodni pomoči babica sodeluje pri vseh porodih, od povsem fizioloških do patoloških, pri slednjih s porodničarjem in drugimi zdravstvenimi strokovnjaki. Tako babice kot zdravniki pri svojem delu izvajajo postopke in posege. Značaj porodne pomoči določa paradigma, v kateri delujejo babice in zdravniki. Za porodnico ni tako pomembno, kako se porodna pomoč imenuje, pač pa konkretna praksa. Gl. razlika med tehno-medicinsko paradigmo in humanistično paradigmo.

Ponekod se izraz »normalni porod« posplošeno uporablja namesto izraza »vaginalni porod« za razliko od poroda s pomočjo carskega reza.

»Normalno« lahko razumemo v razliki od »patološkega« ali pa v razliki od ne-normalnega, ne-običajnega, ne-prevladujočega. Poimenovanje »normalni porod« je lahko zavajajoče, kajti razumevanje, kaj je pri porodu »normalno«, je odvisno od konteksta. Zdravstveni strokovnjaki, ki delujejo znotraj tehno-medicinske paradigme, bodo »normalni porod« opredeljevali drugače kot tisti znotraj humanistične paradigme. Tako je na primer v tehno-medicinski paradigmi porod, pri katerem se uporabljajo zdravila za sproženje in pospeševanje poroda, pojmovan kot normalen.

Ločimo med porodom z majhnim tveganjem in porodom s povečanim ali z velikim tveganjem. Pri porodu z majhnim tveganjem je nosečnica zdrava, pričakuje se rojstvo zdravega otroka, tveganja za zaplete med porodom so ocenjena kot majhna. Pri porodu s povišanim tveganjem ali z velikim tveganjem je zaradi razlogov, kot so npr. kronična obolenja ženske ali zdravstveni zapleti v nosečnosti ali ogroženo zdravje ploda mogoče oceniti, da je možnost za zaplete med porodom povečana. Zaradi številnih dejavnikov, ki vplivajo na potek poroda, gre za ocene tveganja.

o nosečnosti, porodu, dojenju med fiziologijo in patologijo

Nosečnost, porod in dojenje so fiziološki in zdravi procesi, ki pogosto zahtevajo zgolj pozornost, zagotavljanje dobrih okoliščin, skrbno spremljanje in podporo zdravstvenih strokovnjakov; v nekaterih primerih pa so potrebni tudi vodenje, posegi, postopki ali raba tehnologije in zdravil.

V nekaterih primerih pa nosečnost in porod zaradi zdravstvenih razlogov pri ženski in/ali plodu bistveno odstopajo in so (potencialno) patološki. Tu so nujni intenzivnejše spremljanje, postopki, posegi, zdravila in raba tehnologije (tj. medicinska oskrba je nujna).

Pomembna je individualizirana obporodna oskrba.

Porod je dinamičen proces, zato pri fiziološkem porodu zdravstveni strokovnjaki spremljajo stanje ženske in otroka ter potek poroda in ocenjujejo, ali gre za pričakovano raznolikost in odstopanja v območju fiziološkega ali gre za patologijo. Opredelitve, ali gre za patologijo ali ne, niso vedno preproste. Vsi postopki in posegi, ki so potrebni za preprečevanje ali reševanje (napovedujočih se) zapletov, naj bi bili prilagojena posameznici, otroku in poteku poroda. Sodobni izsledki potrjujejo varnost in odlične izide tovrstnega pristopa.

o pomenu porodnega okolja in porodnih praks v porodnišnici za žensko, otroka in družino

Porodno okolje sooblikujejo fizično okolje in zdravstveni strokovnjaki s svojim vedenjem in delovanjem. V posameznem porodnem okolju veljajo pisana in nenapisana pravila. Za posamezno porodno okolje je značilna prevladujoča oblika porodne oskrbe oz. prakse z običajnimi ali celo rutinski postopki, posegi in ukrepi. Porodno okolje in porodne prakse spodbudno ali zaviralno vplivajo na telesne in psihične procese pri ženski, otroku in družini, na potek poroda in na sposobnost in samozavest ženske, da zmore roditi, dojeti in skrbeti za dojenčka, in na dojenčkovo sposobnost, da se učinkovito doji.

beseda o rabi spolov

Prosimo, berite besede, kot so partner, novorojenček, zdravnik, babica, spremljevalec kot spolno nedoločujoče – pišemo jih v enem spolu, da bi besedilo sproščeno teklo, pri tem pa se zavedamo, da bi bila natančna raba partner in partnerica, zdravnica in zdravnik, babica in babičar, novorojenček in novorojenka, strokovnjakinja in strokovnjak, spremljevalka in spremljevalec, pomembni drugi in pomembna druga, in podobno.

beseda o družinah

Družine so raznolike, ob porodu večina mater živi v partnerski zvezi z otrokovim očetom. Nekateri ženske se odločijo za materinstvo brez partnerja ali partnerke; nekatere v nosečnosti hote ali nehote ostanejo same; za starševstvo se odločijo lezbični pari; nekatere biološke matere ne nadaljujejo svojega materinstva tudi kot socialne matere; nekateri biološki oče niso vedno tudi socialni očetje ... Dokument Pravice porodnice je napisan tudi z mislijo na partnerke porodnice, otrokovega socialnega očeta itn., tudi zato uporabljamo na primer ob izrazu »oče« še »pomembni drugi«. Podrobnejše posvečanje morebitnim posebnostim posameznih različic družin ob rojstvu otroka presega namen pričujočega dokumenta.

novorojenček je čuteče in čuječe bitje, potrebuje neposreden stik z mamo

Za novorojenčka je ključna človeška bližina, še posebej bližina mame in očeta (pomembnega drugega).

Novorojenček potrebuje neposreden in dolgotrajni telesni, tesni kožni stik s svojo mamo. To velja za vse novorojenčke: zdrave, bolne in hendikepirane. Zato je pomembno, da novorojenčka zdravstveni strokovnjaki ne ločujejo od mame, razen v izjemnih primerih, ko je to nujno potrebno za ohranitev njegovega življenja ali neodložljivega pregleda ali posega, ki ga ni mogoče izvesti v materinem naročju.

Po rojstvu naj neposreden kožni stik traja, kolikor želijo družinski člani. Svetovna zdravstvena organizacija (v nadaljevanju SZO) priporoča, naj traja najmanj eno uro. Tesen telesni stik med novorojenčkom in mamo (očetom, pomembnim drugim) pa je pomemben tudi po tem času. Tako imenovano »kengurujanje« je za novorojenčka zelo blagodejno; to velja za zdrave in donošene dojenčke, pa tudi za dojenčke z nizko porodno težo in klinično stabilne nedonošenčke (med drugim tudi po priporočilih SZO). Zaradi pomena bližine med novorojenčkom in materjo bi morali vsako odločitev, da se ju loči, temeljito pretehtati. Kjer obstajajo prostorske ali organizacijsko-izvedbene ovire za ohranjanje bližine med materjo in novorojenčkom, ki je bolan ali nedonošen ipd., si je smiselno močno prizadevati za njihovo razreševanje. Za več informacij glejte [Nežno me objemi](#).

o vezech med otrokom in mamo (očetom, pomembnim drugim)

Vezi med starši in otrokom se spletajo na fiziološki, psihični in socialni ravni; sooblikujeta jih narava in kultura. Med mamo in otrokom se v nosečnosti, med porodom in v obdobju dojenčka vzpostavljajo posebne vezi. V enem naj-sodobnejših mednarodnih dokumentov o obporodni skrbi »Deset korakov do odličnih obporodnih storitev *MamaOtrok*« se nanju sklicujejo kot na zvezo *MamaOtrok*. S tem poudarjajo njuno posebno povezanost v času, ko se otrok razvija v materinem telesu, med samim rojstvom, ter takoj po rojstvu otroka, kar se nadaljuje v poporodno obdobje; dojenje ta proces navadno še okrepi. Med očetom (pomembnim drugim) in otrokom se vzpostavljajo vezi (navadno že) v nosečnosti, po rojstvu otroka pa se še okrepijo. Pogosto se govori o simbiozi med dojenčkom in mamo; tudi oče je lahko v primerljivem (tj. simbiotičnem) razmerju z otrokom. Nekateri avtorji še posebej opozarjajo na izjemen pomen časovnega okna tik po rojstvu otroka, ko gre za posebno odprtost navezovanju med otrokom, mamo, očetom (pomembnim drugim), s tem pa tudi na ranljivost vseh naštetih, kar je še posebej pomembno z vidika zaščite pred nepotrebniimi, preprečljivimi motnjami.

Ker je otrokova dobrobit neposredno povezana z dobrobitjo nosečnic, porodnic in žensk po porodu, so ključni vidiki odlične obporodne skrbi ustvarjanje ljubečega vzdušja in okoliščin, v katerih se prisluhne materi, spodbuja izražanje njenih potreb, spoštuje njeno zasebnost in zagotavlja kar najboljšo nego, kar povzema besedna zveza žensko osredičena skrb. Dobra skrb za nosečnico in porodnico je nujen (ne pa tudi zadosten) pogoj za dobro skrb za otroka; dopolnjena mora biti tudi s specifično občutljivo in sočutno skrbjo za otroka. Zaradi vezi med otrokom in mamo skrb za enega bistveno zaznamuje skrb za drugega. Glejte na primer FIGO Guidelines to Mother-Baby Friendly Birthing Facilities.

Najsodobnejši dokumenti govorijo o obporodnih storitvah, ki postavljajo v središče celotno družino, *MamaOtrok-Družina*, torej na družino osredičena obporodna skrb. Glejte na primer The International Childbirth Initiative, 12 Steps to Safe and Respectful MotherBaby-Family Maternity Care, 2020; www.icichildbirth.org.

Za več informacij glejte [Nežno me objemi](#).

razlika med tehno-medicinsko paradigmo in humanistično paradigmo

V teoriji ločimo tri paradigme obporodne oskrbe:

tehno-medicinsko, humanistično in holistično.

Med seboj se razlikujejo po definiciji telesa in njegovega odnosa z umom, kar narekuje prakse porodne pomoči.

Tehno-medicinska paradigma poudarja ločitev uma in telesa in vidi telo kot stroj, porod je razumljen kot nepopoln mehanski proces, porodnica kot objekt, zdravstveni strokovnjaki so odtujeni od porodnice, zdravljenje prihaja do zunaj, veliko je rutinskih postopkov; med postopki in posegi imajo prednost tisti, povezani s tehnologijo in zdravili, avtoriteto in odgovornost ima zdravstveni strokovnjak.

Humanistični model poudarja povezavo med umom in telesom, telo definira kot organizem; porodnica je subjekt obporodne oskrbe, zdravstveni strokovnjaki in porodnica so povezani in sodelujejo, zdravstveni strokovnjaki poslušajo in se pogovarjajo; zdravljenje prihaja tako od zunaj kot od znotraj, pri porodni pomoči uporabljajo različne metode, ki podpirajo fiziološke procese, in tudi medicinski postopki; odločanje in odgovornost si delita porodnica in zdravstveni strokovnjak. Obporodna oskrba je manj rutinska in bolj prilagojena posameznici.

Avtorica teorije o treh porodnih paradigmah je svetovno priznana antropologinja, raziskovalka, profesorica in predavateljica dr. Robbie Davis-Floyd.

Slovarček in kratice

Da bi bilo besedilo Pravice porodnice kar se da preprosto brati, uporabljamo nekatere pojme in besedne zveze, kot je opisano in razloženo tule. Ponekod zgolj dodajamo uveljavljeni angleški izraz.

celovitost

tudi integriteta; pogosto telesna in duševna celovitost, telesna in duševna integriteta

doula, tudi dula

je navadno izkušena ženska, ki pomaga drugim ženskam v obporodnem času, največkrat kot spremljevalka pri porodu, ne izvaja strokovne porodne pomoči; navadno tudi z določenimi (posebnimi) znanji in spretnostmi; nekatere pridobijo potrdila o opravljenih izobraževanjih določenih združenj doul.

duhovna svoboda

Ko govorimo o duhovni svobodi, mislimo na zagotavljanje nedotakljivosti vaših vrednot in prepričanj ter možnosti njihovega izražanja (kolikor je to združljivo s porodno oskrbo).

elektrokardiotokografija, elektronsko spremljanje ploda in popadkov, CTG
angl. *external fetal monitor, EFM*

intenzivna nega novorojenčkov

oddelek za intenzivno nego novorojenčkov, angl. *neonatal intensive care unit, NICU*

intravenozna infuzija, raba intravenozne tekočine, IV

dajanje, aplikacija zdravilne ali hranilne tekočine v žilo

kulturno občutljiva skrb

angl. *cultural sensitive care, cultural safety*

ločevanje plodovih ovojev, luščenje plodovih ovojev, membran

angl. *sweeping the membranes oz. stripping the membranes*

medicinski poseg

Medicinski poseg je po ZPacP vsako ravnanje, ki ima preventivni, diagnostični, terapevtski ali rehabilitacijski namen in ki ga opravi zdravnik, drug zdravstveni delavec ali zdravstveni sodelavec.

mlečni nadomestek, tudi mlečna formula, prilagojeno mleko, adaptirano mleko

nacionalne smernice za porodno pomoč pri fiziološkem, normalnem porodu

Nacionalnih smernic za porodno pomoč pri fiziološkem porodu (t.i. »doktrine« babiške nege/oskrbe) v Sloveniji še nimamo v enem dokumentu. Za doseganje in preverjanje kakovosti je tak dokument nujno potreben.

nujna medicinska pomoč

Nujna medicinska pomoč je po ZPaP neodložljivo ravnanje, ki je potrebno za ohranitev življenjsko pomembnih funkcij ali za preprečitev nepopravljivega in hudega poslabšanja zdravstvenega stanja.

ocena po Apgarjevi

Zdravstveni strokovnjaki minuto, pet minut in navadno tudi deset minut po rojstvu otroka izvedejo oceno po Apgarjevi. Apgarjeva lestvica nosi ime po pediatrijni in anesteziologinji Virginii Apgar. Po njej se ocenjujejo novorojenčkov srčni utrip, dihanje, mišični tonus, vzdražljivost in barva kože, in sicer s točkami 0–2 za vsako postavko, skupno je najvišji seštevek 10 točk. Gre za oceno otrokove vitalnosti, prilagajanja na življenje zunaj maternice in potrebe po morebitni pomoči.

obporodno obdobje

Obporodno obdobje pomeni celotno obdobje, ki zajema nosečnost, porod, poporodno obdobje. V nekaterih primerih se nanaša le na del tega procesa, kot je mogoče smiselno razbrati iz sobesedila.

obporodna skrb, obporodna oskrba

Obporodna skrb, obporodna oskrba pomeni zdravstveno skrb in nego nosečnice, porodnice, matere in otroka, družine v najzgodnejšem obdobju. V nekaterih primerih se nanaša le na nekaj od naštetega, kot je mogoče smiselno razbrati iz sobesedila.

angl. *Maternity Care, MC*

osebnostno občutljiva skrb, oskrba; individualizirana oskrba

angl. *psycho-socialy sensitive care, individualization of maternity care*

S poudarjanjem osebnostno občutljive in individualizirane oskrbe predlagamo krepitev upoštevanja individualnih potreb otroka, mame, očeta kot celostnih človeških bitij, in še posebej stališč, vrednot ženske ipd. (na primer glede izražanje občutkov in čustev, glede golote, glede navzočnosti drugih v prostoru ...). Podpiramo uveljavljanje okoliščin in praks, ki omogočajo individualizirano oskrbo.

oskrba, osrediščena na žensko (otroka, družino), tudi ženska v središču oskrbe; širše oskrba, osrediščena na pacienta, tudi posamezniku prilagojena zdravstvena oskrba

angl. *women's centered (maternity) care, patient centered (maternity) care, tudi family-centered perinatal care*

plod, otrok v maternici, otrok, ki se rojeva, otrok

V besedilu uporabljamo različne izraze za še nerojenega otroka, fetus, plod, otrok. Po rojstvu z besedo otrok mislimo na novorojenčka, dojenčka ali otroka nad enim letom, odvisno od sobesedila.

pravice žensk in otrok

Pravice žensk in pravice otrok so del splošnih človekovih pravic. Dostop do humane in učinkovite zdravstvene skrbi v obporodnem času je človekova pravica ženske; po porodu je to tudi pravica otroka. Pravice žensk v obporodni oskrbi potrebujejo posebno osvetlitev, tu še posebej izpostavljamo pravice porodnice.

prerez popkovnice, prekinitev popkovnice

Otrok je po rojstvu še vedno dobiva kri prek popkovnice, ki je povezana s posteljico. S prerezom je smiselno počakati, dokler žile v popkovnici ne prenehajo utripati. To pomeni, da se počaka najmanj nekaj minut ali več. Nekateri čakajo tudi do rojstva posteljice. Ko je popkovnica bela in ohlapna, jo babica z dvema sponkama stisne/pretisne, tj. zažme. Prereže jo lahko babica ali oče otroka ali kdo drug po materini želji.

Takojšen prerez popkovnice je utemeljen le izjemoma, ko gre za reševanje zapletov. Ker je bila nekaj časa praksa, da so popkovnico prekinili takoj, nemudoma po rojstvu otroka, se za razlikovanje od tega za sodobno prakso uporablja tudi izraz »zakasneli« ali »odloženi« čas prereza popkovnice. Ponekod za prekinitev popkovnice uporabljajo izraz »klemanje« ali »preklemanje«.

prerez presredka, epiziotomija

angl. *episiotomy*

Pri prerezu presredka gre za kirurški rez v tkivo presredka, dela med nožnico in zadnjično odprtino, da bi povečali vaginalno odprtino. Poznamo več različic epiziotomije, med drugim mediano (prerez po sredini med vulvo in rektumom, imenovan tudi sredinski prerez), mediolateralno (prerez postrani, imenovan tudi stranski prerez) in lateralno. V Sloveniji se največkrat izvede mediolateralna epiziotomija, pri tem se uporabljajo škarje.

pristopi, utemeljeni na človekovih pravicah

angl. *human rights-based approaches, HRBAs*

pritisk na vrh maternice, pritisk na fundus

angl. *fundal pressure*; tudi *Kristeller*

Gre za postopek, pri katerem zdravstveni strokovnjak ob popadku v drugi porodni dobi pritisne na vrh maternice z dlanjo ali podlaktjo in potisne navzdol in tako s svojo močjo pomaga pri iztisu otroka.

samoodločba

Tu izraz samoodločba uporabljamo v smislu odločanje o sebi, o svojem telesu; tudi avtonomija, samostojnost.

spolno nasilje in nasilje na podlagi spola, SNNS

angl. *gender-based violence*

spoštljiva obporodna skrb, SOS

angl. *respectful maternity care, RMC*

Spoštljiva obporodna skrb je sodoben koncept, ki v središče obporodne skrbi postavlja posameznico. Temelji na etičnih principih in spoštovanju človeko-

vih pravic, spodbuja prakse, ki temeljijo na dokazih, njihova raba je usklajena s potrebami ženske in novorojenčka ter z izbirami ženske.

tesen telesni stik med novorojenčkom in mamo (očetom, pomembnim drugim)

Ko omenjamo tesen telesni stik, govorimo o kožnem stiku, stiku gole otrokove kože z golo kožo matere, očeta (pomembnega drugega), stiku kože s kožo; v angleščini je uveljavljen izraz »skin to skin«.

učinkovitost v obporodni oskrbi

Učinkovitost v obporodni oskrbi pomeni, da dosežemo želene izide z obporodno skrbjo, ki je utemeljena na preverjenih izsledkih in ki ustreza potrebam nosečnice in porodnice in njenega otroka; pri tem upoštevamo razpoložljivost in zmogljivost sistema obporodne skrbi.

umetno prediranje plodovih ovojev, UPM

varnost v povezavi s kakovostjo obporodne oskrbe

Varnost v povezavi s kakovostjo obporodne oskrbe pomeni, da je obporodna skrb utemeljena na izsledkih, oz. da je praksa podprta z dokazi, tako se, koliko je le mogoče, zmanjšajo tveganja za napake in škodo.

varna in učinkovita skrb

Varna in učinkovita skrb zagotavlja najboljše zdravstvene izide in učinkovitost ob pretehtani in premišljeni rabi virov in tehnologije.

z dokazi podprta praksa; z dokazi podprta babiška, zdravniška praksa, praksa medicinskih sester in zdravstvenikov

Z dokazi podprta praksa; z dokazi podprta babiška, zdravniška praksa, praksa medicinskih sester in zdravstvenikov je zdravstvena, medicinska praksa, temelječa na izsledkih; pri tem mislimo na nego, postopke in posege, diagnosticiranje, zdravljenje ...

angl. *evidence-based care, evidence based medicine, evidence based practice*

Zakon o pacientovih pravicah, ZPacP

Zakon o pacientovih pravicah določa pravice, ki jih ima pacient kot uporabnik zdravstvenih storitev pri vseh izvajalcih zdravstvene dejavnosti. Namen tega zakona je omogočiti enakopravno, primerno, kakovostno in varno zdravstveno obravnavo, ki temelji na zaupanju in spoštovanju med pacientom in zdravnikom ali drugim zdravstvenim delavcem. V našem besedilu Pravice porodnice je posebej označeno, katera pravica je del ZPacP.

Zakon o varstvu osebnih podatkov, ZVOP-1-UPB1

Zakon o varstvu osebnih podatkov določa pravice, obveznosti, načela in ukrepe, s katerimi se preprečujejo neustavni, nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost in dostojanstvo posameznika oziroma posameznice pri obdelavi osebnih podatkov.

zdravstvena oskrba

Pojem »zdravstvena oskrba« v ZPacP vključuje tudi medicinski poseg; ponekod uporabljamo tudi izraza »postopek in poseg«; ponekod v besedilu pojem vključuje tudi nego, predvsem babiško nego, pa tudi zdravstveno nego; po-

nekod zasledite izraz zdravstvena obravnava.

Po Zakonu o pacientovih pravicah, ZPacP, gre pri zdravstveni oskrbi za medicinske in druge posege za preprečevanje bolezni in krepitev zdravja, vključuje diagnostiko, terapijo, rehabilitacijo in zdravstveno nego ter druge storitve oziroma postopke, ki jih izvajalci zdravstvenih storitev opravijo pri obravnavi pacienta.

• ***kakovostna zdravstvena oskrba***

Po Zakonu o pacientovih pravicah je kakovostna zdravstvena oskrba tista, ki dosledno dosega izide zdravljenja, ki so primerljivi s standardi ali najboljšimi praksami, ob upoštevanju temeljnih načel kakovosti, kot so uspešnost, varnost, pravočasnost, kontinuiteta, učinkovitost, enakopravnost in osredotočenje na pacienta.

• ***primerna zdravstvena oskrba***

Po Zakonu o pacientovih pravicah je primerna zdravstvena oskrba tista, ki je skladna s pacientovimi potrebami ter zmožnostmi zdravstvenega sistema v Republiki Sloveniji in temelji na enostavnih, preglednih in prijaznih administrativnih postopkih ter vzpostavlja s pacientom odnos sodelovanja in zaupanja.

• ***varna zdravstvena oskrba***

Po Zakonu o pacientovih pravicah je varna zdravstvena oskrba tista, ki preprečuje škodo za pacienta v zvezi s samim zdravljenjem in v zvezi z okoliščinami fizične varnosti bivanja ali zadrževanja pri izvajalcu zdravstvenih storitev.

zdravstveni strokovnjak, zdravstvena strokovnjakinja

babica, babičar, medicinska sestra, zdravstvenik, zdravnik, zdravnica, pri tem zaradi enostavnosti besedila mislimo tudi na zdravstvenega sodelavca, zdravstveno sodelavko, kadar je smiselno

Zakaj pravzaprav Pravice porodnice?

V porodnišnici so dolžni upoštevati vaše pravice in omogočiti njihovo uresničevanje.

V Sloveniji se danes družinsko življenje največkrat začne v porodnišnici. S prehodom poroda iz domačega okolja v bolnišnično okolje v drugi polovici dvajsetega stoletja so se porodne okoliščine bistveno spremenile. Prej družinski in pogosto zasebni dogodek je od tedaj umeščen v institucionalno okolje. Pravila, red in rutina omogočajo učinkovito delovanje porodnišnice. Upoštevali naj bi ga zaposleni in tudi ženske, ki prihajajo, da bi rodile svojega otroka, bodoči očetje ali drugi bližnji po izbiri porodnice. Vsaka ustanova (institucija) s svojimi napisanimi in nenapisanimi pravili določa tudi okvire sprejemljivega in nesprejemljivega vedenja in ravnanja vključenih. Pravila, red in rutina ustanove morajo biti skladni s spoštovanjem in uresničevanjem pravic žensk. V porodnišnici so dolžni spoštovati in upoštevati vaše pravice (pravice žensk, staršev in otroka) ter omogočiti njihovo uresničevanje. V Porodni pobudi za odlično obporodno skrb smo leta 2010 med drugimi ugotovitvami zapisali: »Številne ženske in starši niso dovolj seznanjeni s pacientovimi pravicami; zagotavljanje in uresničevanje pacientovih pravic ni dosledno.« Z dokumentom Pravice porodnice prispevamo svoj delež k osveščanju o tem pomembnem vidiku obporodne skrbi.

V ustanovah se pojavljajo se tudi kršitve pravic žensk, med njimi nasilje in neprimerne prakse.

Nasilje nad ženskami v zdravstvenih ustanovah, vključno s porodnišnicami, ni le problem posameznic, pač pa problem družbe. Ta naj probleme prepoznava, preprečuje in kadar se pojavijo, ustrezno sankcionira. Zanihanje ali minimaliziranje tovrstnega nasilja, prelaganje krivde na žrtve, omalovaževanje pojava, individualiziranje problematike je neustrezno in nesprejemljivo.

Nasilje na podlagi spola je enem delu posledica pričakovanj, povezanih s ženskim spolom. Gre za družbena pričakovanja glede sprejemljivih, »pravilnih« spolnih vlog in oblik vedenja, ki so povezani z njimi, npr. z ženskostjo, materinstvom, tudi moškostjo, očetovstvom ... Kdor pričakovanja krši, tvega izpostavljenost segregaciji, viktimizaciji, besednim in telesnim napadom, ker izzivajo in spodkopavajo utrjene spolne norme, vgrajene v strukture moči, razmerja moči v ustanovah in družbi.

Dobronamernost zdravstvenega strokovnjaka ne varuje pred tem, da ne bi bila ženska ob posameznem ravnanju ali odnosu prizadeta. Tega ni vedno lahko sprejeti. Obstajajo številne dobre izkušnje z obporodno skrbjo, z zdravstvenimi strokovnjaki s spoštljivim odnosom, ki zagotavljajo individualizirano skrb. Izrekamo jim priznanje za njihovo delo, prizadevanja in vztrajnost. Nikakor ne trdimo, da je neprimerna skrb prevladujoča značilnost obporodne zdravstvene skrbi v Sloveniji ali da so vsi zdravstveni strokovnjaki povzročitelji nasilja nad ženskami. Trdimo, da je skrb nekaterih zdravstvenih strokovnjakov za ženske med porodom neprimerna: govorimo o odnosu, dejanjih, opuščanju dejanj; vključuje tudi besedno, telesno in spolno nasilje. Nikakor ne trdimo, da so vse ženske med porodom deležne neprimerne skrbi, vključno z nasiljem. Trdimo, da nekatere ženske tudi med porodom doživljajo neprimerno skrb, vključno z nasiljem.

Dokument Pravice porodnice je namenjen krepitvi žensko osrediščene obporodne skrbi.

V obporodni skrbi se sooblikujejo pogoji za telesno in duševno zdravje otroka in staršev v posamezni družini in skupnosti.

Podpiramo razvoj individualizirane in neprekinjene skrbi, ki temelji na sodelovanju posameznice (nosečnice, porodnice, matere) z izbrano babico (skupino babic); po potrebi v sodelovanju s porodničarko/porodničarjem in drugimi strokovnjaki.

Naš cilj je spoštljiva obporodna skrb, ki priznava in spoštuje pravice posameznic in si prizadeva za njihovo uresničevanje, razume potrebe porodnice (otroka, očeta) in si prizadeva za njihovo zadovoljevanje, temelji na prizadevanju za dobrobit posameznice, neškodovanju, pravičnosti in avtonomiji (samostojnosti, samoodločbi).

V Pravicah porodnice osvetljujemo ključne pravice ženske, pa tudi staršev in otroka v porodnišnici in predlagamo poti za krepitev dobrih praks, ki omogočajo njihovo uresničevanje.

Dokument Pravice porodnice je namenjen krepitvi na žensko (otroka, družino) osrediščene obporodne skrbi.

Vodila za odlično obporodno skrb, za katero se zavzemamo pri Združenju Naravni začetki:

- dostopna oskrba
- sočutna oskrba
- oskrba, v kateri se upošteva mater in otroka kot celoto, v tesni vezi; in družino kot celoto
- žensko osrediščena obporodna skrb; na žensko, otroka, družino osrediščena obporodna skrb
- dopolnjevanje med babiško in zdravniško oskrbo
- zagotavljanje stalne podpore med porodom, ena porodnica – ena babica
- kontinuirana oskrba v obporodnem obdobju
- ustrezna uporaba nefarmakoloških in farmakoloških sredstev za lajšanje bolečin
- babiška in zdravniška praksa oz. celotna oskrba temelji na sodobnih izsledkih

- podpora zdravju in dobremu počutju, njuna krepitev
- ustrezna, učinkovita in pravočasna nujna oskrba
- uresničevanje pravic porodnice

